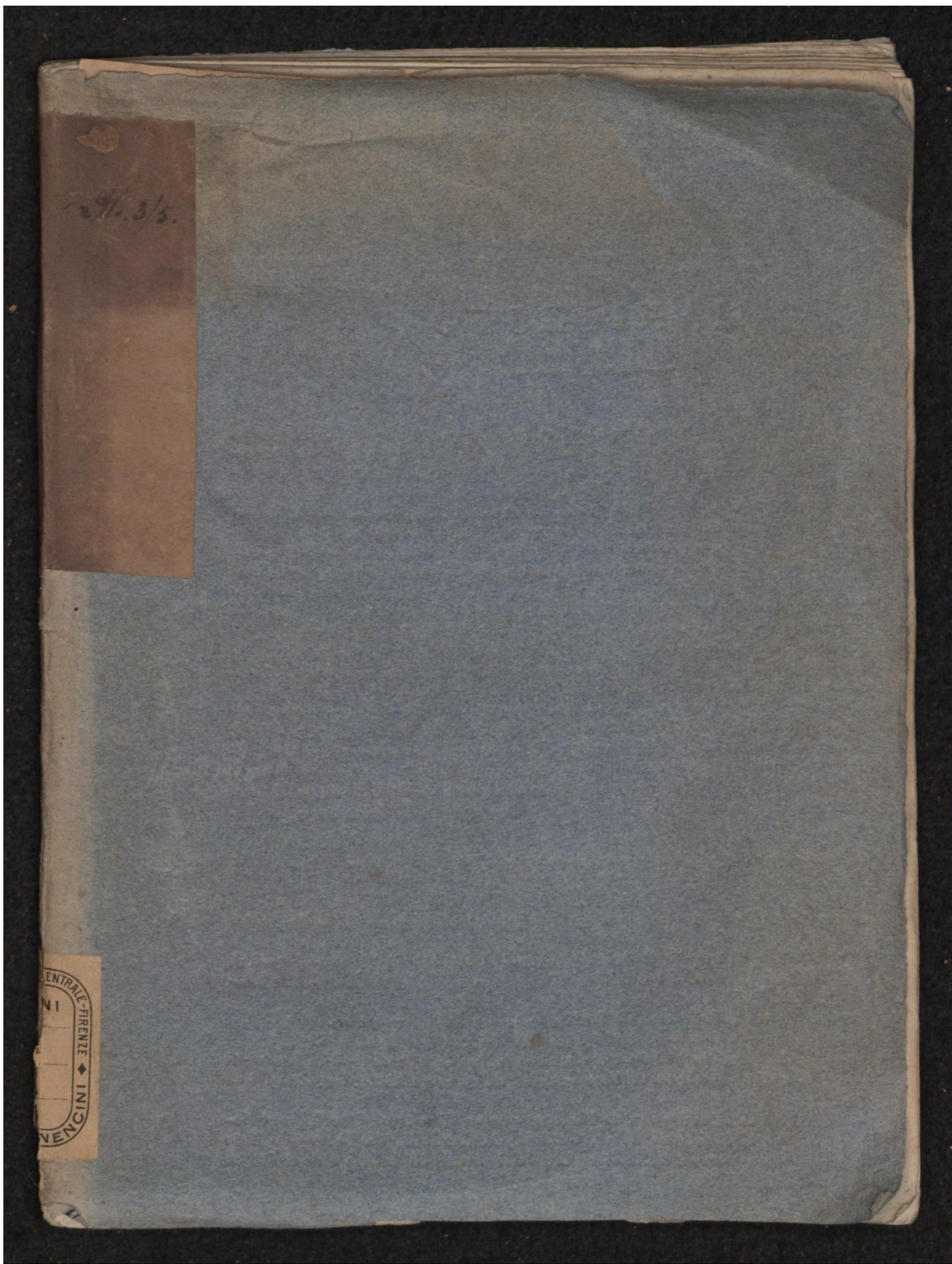
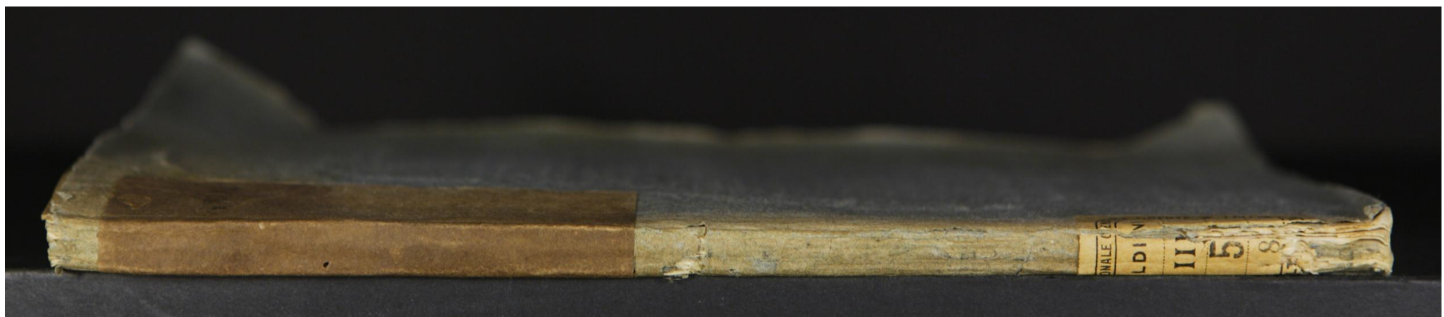
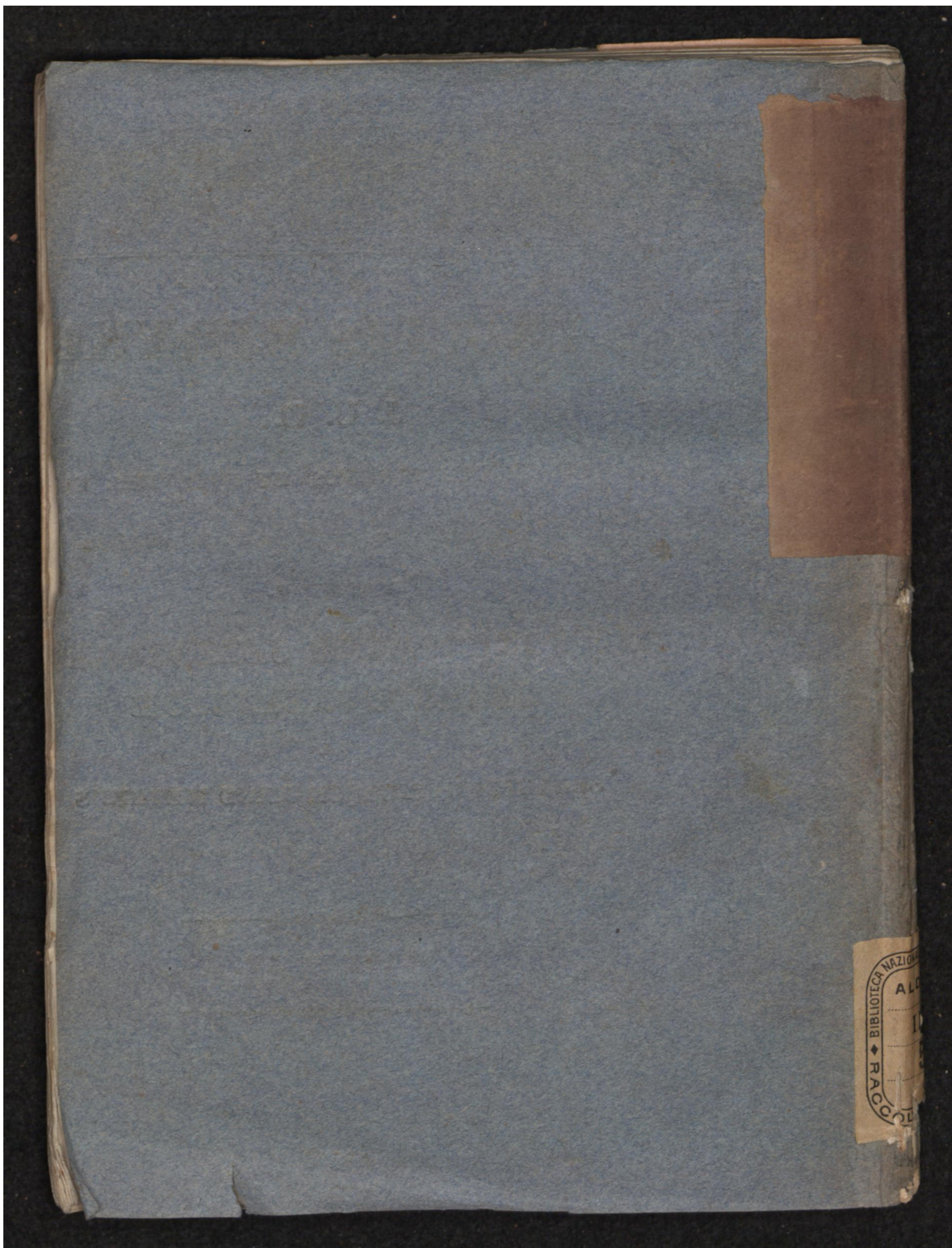

FIRENZE




BIBLIOTECA NAZIONA
ALD
RACC









MANIFESTO

iritto novissimo Giustinianeo, che l'ultima parte constituisce della gran mole romane leggi, è appena ricordato dai più dotti interpetri, i quali comando le molte e svariate leggi dei digesti e del codice, pare che disdegni- i porre con esse a confronto le ultime correttorie, sicchè di volo e direm i per incidenza le vengono grado grado accennando. Eppure comecchè fosse ione di molti, ed in ispecie del *Montesquieu*, che l'antica romana giuri- denza raccogliendo in un sol corpo l'imperador Giustiniano con ardita in- zione la profanasse, egli è pure un fatto che la nuova religione, le costu- ze, la condizione morale dei popoli rendevano la nuova Bisanzio ben diver- all'antica Roma. Di talchè non havvi giurisperito che ai tempi nostri si ti conoscitore della sua scienza, se non abbia familiari le *Novelle* come le parti del romano diritto, come non havvi giureconsulto pratico valevole pplicare il diritto comune alle transazioni umane, se ogni suo studio abbia fanatica venerazione ristretto al diritto antico.

Per queste considerazioni stimiamo non essere indarno il porre mano ad edizione dei pochi celeberrimi Commentatori delle *Novelle*, il RITHERSUTIO, UDELINO, lo STEPHANI e l'HOMBERGK, che nel commercio tipografico fu- fino ad ora per mala ventura dimenticati; e confidando alla sapienza di etti giureconsulti la direzione dell'intrapresa, non dubiteremo che il no- divisamento riesca discaro a chi presta opera allo studio teorico e pratico e leggi.

CONDIZIONI DELL'ASSOCIAZIONE

aranno tirate unicamente le copie corrispondenti al numero delle firme dei Signori Associati.

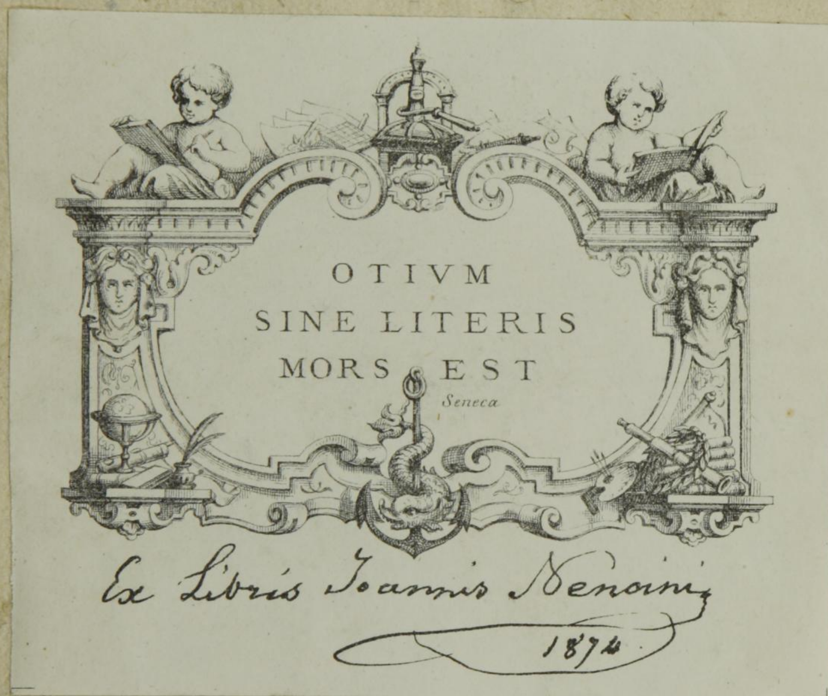
La pubblicazione di queste Opere si farà per fascicoli di fogli quattro di pagine otto, al prezzo di paoli due Toscani pari a lire Italiane una e centesimi dodici.

Le opere indicate riesciranno di fogli 200. circa a due colonne.

Le spese di porto e dazio saranno a carico dei Signori Associati.

Chiunque si firmerà per numero dodici copie, o presenterà dodici Associati solventi, le cui firme sieno certe e garantite, riceverà la tredicesima copia *gratis*.

Le Associazioni si riceveranno in Firenze presso il sottoscritto Tipografo-Editore in Via Chiara dall'Arena Goldoni num. 2588., da Francesco Nuti in Via dell'Anguillara, e nelle altre Città dai principali Libraj e distributori del presente Manifesto.


OTIVM
SINE LITERIS
MORS EST
Seneca
Ex Libris Joannis Nencini
1874

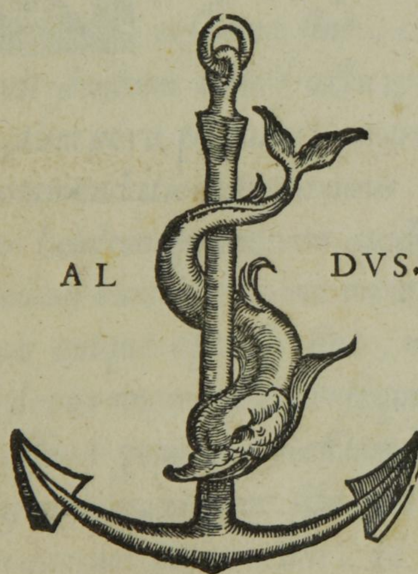
7

...icazi
...e otto, a
t... i dodici .
Le opere indicate
Le spese di porto
Chiunque si firmerà
solventi, le cui firm
gratis .
Le Associazioni si r
Editore in Via Chia
in Via dell' Anguilla
del presente Manife

CAROLI SIGONII
Pro Eloquentia Orationes IIII.



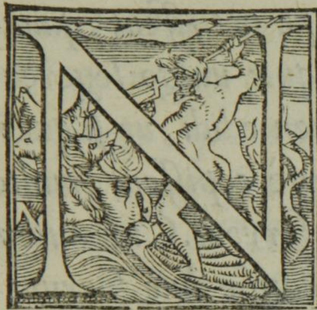




VENETIIS, M D L V.

AMPLISSIMO VIRO,
Dominico Mauroceno, Equiti, ac Senatori
clarißimo, patricio Veneto,

Carolus Sigonius S. P. D.



NIHIL est, Dominice, uir amplißime, in quo tam elaborare omnes meo iudicio homines debeant, quàm in mutuis adiumentis, atque præsidijs, quæ cuiusque uitæ necessaria sint, comparandis. est enim eiusmodi studium cum fructu ipso ad utilitatem uberrimum, tum uero populari etiam plausu ad laudem, & commendationem nominis honestißimum. Hanc uero laudem quanquam auide omnes expetimus, non eadem tamen ratione omnes uenamur. alij enim ea, quæ cuique optima sint, indagando, alij, alios ad id decus incitando, persequimur. qui autem in utroque officij genere præstiterunt, ij profecto omnium consensu maximam sibi non solum gratiam, sed gloriam quoque pepererunt. Id ego cum intelligerem, utranque rationem in hoc munere obeundo, quod singulari tuo potißimum beneficio in hac ciuitate sustineo, quoad potui, iam ferè quadriennio sum secutus. nam & publice docendo, ac quasi uias quasi

dam, quæ ad eloquentiam ferre poſſent quotidie oſtendendo, & præclaram hanc iuuentutem ad oratoria ſtudia quotannis cohortando, dedi operam, ut quantum in me eſſet, quamplurimis labore, officio, ac diligentia mea prodeſſem. Itaque quas etiam orationes, quaſi ſtimulos quoſdam ad eorum incitandos animos adhibueram, cum multi à me ſæpe petijſſent, quanquam eas non admodum dignas, quæ uulgo legerentur, iudicabam, non inuitus tamen edidi, ut ſi quem ex ijs ſemel audiendis fructum fortè cepiſſent, multo uberiorem ijſdem ſæpius legendis ferrent. Cur autem eas in tuo nomine diuulgauerim, cauſæ duæ fuerunt. una quod æquum eſſe ſtatui, ut quo auctore dictæ eſſent, eodem etiam quaſi auſpice legerẽtur: altera, ut qui liber cohortatione mea adoleſcentes Venetos ad eloquentiæ ſtudium excitaret, idem exemplo tuo, cuius nomen præſeferret, multo uehementius inflammaret Te enim præter cæteros hoc tempore intelligo ingenio, atque induſtria perfeciſſe, ut non ſolum eloquentiæ, ſed omnis etiam uirtutis, & ſapientiæ laude præſtares. Itaque non modo hæc potentiſſima ciuitas, in qua natus es, ſed Roma quoque ipſa, ubi paulo ante legationem honorificentiſſimam ſenatus nomine obijſti, ita te, tuam doctrinam, integritatem, ac prudentiam admirantur, ut quæ à ſecunda fortuna optari ſolent ampliſſima, eadem omnia ab excellenti

tua

tua uirtute, ac sapientia, uel multo etiam grauiora atque uberiora expectent. Quamobrem legat quidem has Veneta iuuentus orationes maiore à me animi studio dictas, quàm dicendi artificio scriptas, atque uerbis quidem meis, exemplo autem (ut dixi) tuo ad hæc præclara studia, ex quibus honestissima quæque emanat actio, accendatur. Tu uero me, qui tuo amplissimo nomini deditus iam diu, nihil aliud dies, noctesque ago, quàm ut tibi in hoc munere satisfaciam, tuere, atque summa amplitudinis tuæ auctoritate defende. Vale. Venetijs. Non. Decemb. M D L V.

CAROLI SIGONII PRO ELOQVENTIA

ORATIO PRIMA.



CVM multa magna, atque præclara Auditores nobis à dijs immortalibus tributa, atque concessa sunt, tum nihil uel sapientissimorum hominum sententia maius, atque præclarius; quàm, ut nos bene de unaquaque re sentire, ac iudicare, & ornate quæ sentiremus eloqui, atque exprimere dicendo possemus. quarum rerum tanta uis est ad animos ipsos hominum ad humanitatem informandos, ut cum multæ aliæ communes nobis cum cæteris animantibus impertitæ sint, his tamen duabus duntaxat, feris, & immanibus belluis excellamus, cum in cæteris, ut corporis uelocitate, & robore multo illis humiliores, infirmioresque simus. tanta porrò illarum inter se societas, atque cognatio est, ut disiunctæ fortè, separatæque si fuerint, uix quid ipsæ prodesse hominum uitæ possint, intelligatur. siquidem ne ab indisertis quidem prudentibus magna admodum expectari præsidia, & adiumenta queunt, & stulti sæpe loquaces summa incómo-

da, ac detrimenta hominibus intulerunt. Ex quo intelligi poteſt, ad optimam, rectisſimamq́ue uitæ rationem inſtituendam utriuſque muneris conjunctionem eſſe maxime neceſſariam, eamq́; qui ſit adeptus, maximum illum quiddam eſſe, atque amplisſimum conſequutum. Sed quoniam factum eſt, ut ex his duabus eloquentiam homines uel nonnullorum, qui ea peruersè abuſi ſunt, odio, uel eorum, qui eiuſmodi gloria floruerunt, inuidia concitati, & damnarint omni tempore uehementius, & acrius etiam improbarint, uiſa res eſt haud prorſus à munere, & propoſito noſtro aliena, qui in hanc urbem ad antiquam Latini ſermonis conſuetudinem demonſtrandam acciti uenimus, ſi paucis eam hoc in loco, in quem nunc primum publica auctoritate conſcendimus, atque in hoc amplisſimo huius diei, frequentisſimoq́; conſeſſu iniuſtè uituperari à multis oſtenderemus. hoc enim ſi dicendo conſequi poterimus, non dubitamus, quin ualere plurimum debeat ad honeſtisſimas ueſtras mentes, id quod in primis optamus, ad eloquentiæ ſtudium accendendas. Quanquam autem disſimulare non poſſum Aud. ſummo me cum pudore ad hanc orationem accedere, quòd & in ea ciuitate loquor, in qua una antiquæ dicendi facultatis, & copiæ ueſtigia certisſima, atque grauisſima reſident, & præſentibus uiris illis dico, qui in hac ipſa ciuitate ſummorum

orato-

oratorum obtinent principatum, me tamen audaciorem nescio quo modo, quàm meus patiatur pudor, ad hanc disputationem suscipiendam rei de qua dicturus sum, magnitudo reddit: quam quidem esse, si utilitas quæratur, opportunissimam, si animi oblectatio, iucundissimam, si dignitas amplissimam facile quiuis etiam intelligere poterit, qui antiquissimos oratoris ipsius gradus, ac quasi processus paulo mecum diligentius iam inde à primis eius incunabulis indagarit. Nam primum quidem (ne longius faciam) quid erat, unde procreati, & in lucem editi homines, atque illo admirabili, & diuino munere mentis, & cogitationis ornati, aut maiorem utilitatem ferre, aut uberiorem uoluptatem percipere possent, quàm ut ipsi colloqui inter se, & sua ipsorum cogitata communicare, & ea, quæ suæ essent uitæ necessaria uicissim tum rogare, tum rogati suppeditare possent? aut cum genus humanum in terris dissipatum libere uagaretur, atque ut nullius loci ambitu, sic ne ullius quidem etiam legis, aut iuris timore coerceretur, sed cæca ipsorum sensuum cupiditate omnia administraret, & gereret, quid ei uel opportunius, si tutæ, uel si iucundæ, suauius, uel magnificentius, si nobilioris uitæ genus expeteret, accidere potuit, quàm ut in unum locum congregatum, (quod incredibili quadam dicendi facultate perfectum est) iuris, le-

gum, urbium denique societate deuinciretur, atque à fera, agrestique uita adhunc humanum cultum, ciuilemque traduceretur? Declarant antiqui poetæ, qui disertos quondam uiros, quòd homines ad unam incolendam urbem ex agris, tectisque syluestribus maiore fortasse, quàm tum tempora ferebant illa, dicendi copia, & grauitate deduxerant, eosdem cantu, fidibusq; lapides mouisse, feroces immanium bestiarum impetus fregisse, ac perennium fluminum cursus retardasse finxerunt. At uero constitutis descriptisque ciuitatibus, quid aut ad utilitatem fructuosius, aut ad dignitatem amplius, aut ad famam splendidius esse potuit, quàm in foro hominum fraudem ad perniciem, integritatem ad salutem copiosa oratione posse, atque ornata uocare, in senatu de Rep. deq; cæteris rebus suam cum dignitate sententiam explicare, postremo in ocio unum inter cæteros in omni genere sermonis, atque humanitatis excellere? Etenim, si uerum quærimus, quo tandem modo aut laudandi, aut gratulandi, aut moniendi, aut gratias agendi, aut omnino ullo humanitatis officio fungendi, quæ omnia quàm sint grauia, quàm necessaria, quàm suauia, facile communis uitæ consuetudo demonstrat, facultatem nos ullam unquam fuisse consequuturos putamus, nisi nobis data hæc uis, & ratio dicendi fuisset? Ex qua cum multiplices alij fructus

sunt

ſunt conſequuti, tum hic proculdubio, & ampliſſimus eſt ſemper, & uberrimus habitus, quod eadem effecit, ut quæ ignoraremus diſcere, & ea, quæ ſciremus, alijs tradere poſſemus, atque poſteris etiam in perpetuum cognoſcenda relinquere. Nam quæ per deos immortales præclariſſimarum artium, & nobiliſſimarum diſciplinarum, quæ ſunt partim ad uitæ uſum, partim ad oblectationem animi neceſſariæ, quæ philoſophiæ, qua nihil uel melius, uel admirabilius à Deo hominibus datum eſt, quæ illius ipſius miniſtræ, ac quaſi famulæ dialecticæ, quæ legum, quæ iuris, quæ denique Dei ipſius, quæ religionis, iuſtitiæ, pietatis cognitio, atque ſcientia nobis eſſet, niſi in omni genere homines extitiſſent, qui eximia inſtructi facultate dicendi, ea nobis unde diſceremus, tractata diuinitus prodidiſſent? Hiſtoria uero quàm eſt admirabilis, quàm iucunda, quàm fructuoſa? Hæc res geſtas, ueteremq́; memoriam omnem continet. hæc bellicoſarum gentium, imperioſorum populorum, potentium regum, fortiſſimorum uirorum glorioſa, & illuſtria facta commemorat. hæc continentiæ, grauitatis, iuſtitiæ, fidei, fortitudinis, atque omnis deniq; uirtutis exempla quàm plurima, & quàm pulcherrima ante oculos ponit, quæ ipſi non modo magna cum uoluptate, & admiratione legentes intueamur, ſed maximo etiam noſtro cum fructu

imitemur. hæc eadem denique sola mea sententia indicat, non solum quantum cæteris animantibus, sed quantum cæteris etiam hominibus homo præstet, cum ea, quæ antequam natus sit, acciderint, non aliter, atque si ipse interfuisset, cognoscere antiquitatis studiosissimus quisque possit. Sed hæc tamen omnia (quod nemini dubium est) iacuissent in tenebris, nisi ornatæ, & illustris cuiusdam eloquentiæ lumen accessisset. Multa prætereo consulto. sunt enim quæ in hoc genere dici possunt innumerabilia. meque breuem hac in parte futurum paulo ante pollicitum esse memoria teneo. Illud satis ex ijs, quæ adhuc dicta sunt, intelligi potest, nullam nobis tum rerum earum rationem, quibus uita melior facta est, tum etiam literarum, quibus aut corpus tuemur, aut animum recreamus affuturam fuisse, nisi una nobis tributa oratio hæc omnia ministrasset. Ex quo efficitur, cum hæc eadem tam præstantia, tam utilia, tam iucunda nobis incredibili deorum beneficio data sint, non alio illos, à quibus improbantur, odio esse dignos, quàm eos ipsos, qui augustissima illorum templa (sicut maximus eloquentiæ pater inquit Isocrates) inexpiabili scelere, flagitioque polluerint. contra uero, qui naturalem hanc, quam omnes adepti sunt ad dicendum commoditatem cura, atq; industria auxerint, atq; uniuersam hanc demum eloquentiæ laudem, sine

qua

qua ne ſapientia quidem ipſa, quod eſt alterum nobis à Deo traditum munus, expetenda uidebatur, ſummo perſecuti ſtudio fuerint, in primis extollendos eſſe, atque pleniſsimo ore laudandos. Quod ſi qui populi, aut ſi quæ gentes aliquando huiuſce tantæ laudis ſtudio præſtiterunt, ij mihi fuiſſe potisſimum uidentur, qui in libera, maximeque pacata, & tranquilla ciuitate uixerunt. ſiue quòd ipſi ut rerum geſtarum amplitudine, & libertatis maieſtate, ſic & orationis pulchritudine, & dicendi grauitate ſe cæteris antecellere oportere arbitrati ſint, ſiue quòd, ut ad bellum gerendum gladium, ſic ad remp. adminiſtrandam orationem afferendam eſſe ſtatuerint, ſiue denique, quòd apud liberos populos iis, qui ſe dicendi exercitationi dediderint, multo quàm apud cæteros ampliora, atque uberiora ſemper fuerint præmia conſtituta. qualia cum multis aliis præclaris quondam in ciuitatibus, tum Athenis potiſsimum, & Romæ fuiſſe accepimus. quibus in urbibus, quòd diſertiſsimo cuique ad gratiam, ad opes, ad honores ampliſsimus patuit ſemper aditus, plurimum quondam eloquentiam eſse dominatam uidemus. Id quod ex ſummis utriuſque ciuitatis oratoribus perſpici poteſt. qui quidem, cum nec eximius eos ullus generis ſplendor, nec ſummus diuitiarum fulgor, ſed diuina ſolum ipſa dicendi ratio commendaret, ad Remp.

cum accesſiſſent, in ea diutius glorioſiſsimè flo-ruerunt. Id autem ita eſse, quid maiori eſse argumento poteſt, quàm, quod cum eorum populorum libertate non ſolum omne illius rei ſtudium ſubito concidit, ſed priſtini etiam ſermonis præclaræ illæ rationes, & formulæ ita corruerunt, ut ne ueſtigia quidem ulla uideamus antiquæ conſuetudinis? ſiquidem non ut res, & animi ſenſa apud omnes homines eadem per omnia tempora permanent, ſic & uoces, & uerba eadem ab omnibus gentibus in omni ſæculo celebrantur. immo uerò ut Imperia, ſic communis loquendi forma, & conſuetudo ſuo quaſi confecta ſenio extabeſcit. atque ut ex corporibus placent potius, quæ honeſtæ florem ætatis præſeferunt, quàm quæ decrepitam quandam maturitatem adepta ſunt, ſic in quotidiana loquendi conſuetudine ea maximo apud homines in honore uerba ſunt, quæ poſtremo quoque loco ſucceſserunt. Quod cum ita ſit, ergo duplex nobis relinquitur hoc tempore, in quo noſtra excurrere induſtria, & & uirtus poſsit, honeſtiſsimus, atque in ſuo uterq; genere ampliſsimus eloquentiæ campus; unus, qui recentem, alter, qui antiquam loquendi rationem amplectitur. Quarum illam ad familiaria negocia, & omnino ad publicum, & forenſem uſum, aduocare, ex hac uerò rerum præſtantiſsimarum, & nobiliſsimarum artium cognitionem deriuare

ſoliti

ſoliti ſumus. Ac prior quidem illa pars eloquentiæ in hac ciuitate, quam unam in terris hoc tempore liberam eſſe uoluiſſe dij uidentur, tanto ſtudio colitur, ut ne Græci quidem, & Latini diuino ipſorum ſermone aut de rebus ſuis priuatis ſubtilius, aut de publicis magnificentius, aut de forenſibus copioſius diſſeruerint. neque iniuria. Nam quæ cæteris in urbibus hoc tempore penitus interclusa eſt ad dicendi gloriam uia, ea latiſsimè in hac ciuitate unicuique homini patet. non enim hic roſtra deſiderantur, non curia, non ſenatus, non forum, non ſubſellia iudicum, in quibus eloquentium uirorum aut eluceſcat induſtria, aut ſperatis, propoſitisque honoribus ſtudium accendatur. manent manent, & (ut uideo) in perpetuum manebunt diſertiſsimorum hominum ingeniis ſua in hac pacatiſsima ciuitate curricula. De altera uero ea omnium fere eruditorum uidetur eſſe conſenſio, ut quoniam tum Græci, tum Latini homines (harum enim duarum gentium laudata in primis ſemper oratio fuit) poetas nobis, & oratores non ignobiles reliquerunt; & præſtantiſsima ferè, ac optima cuiuſq; diſciplinæ præcepta quàm plurima, & quàm ornatiſsima prodiderunt, demus operam, ut uerborum, quibus diuina contexta ipſorum ſcripta ſunt, ratione percepta, tot excellentium poetarum, nobilium oratorum, præſtantiſſimarum artium cognitionem nobis, atque ſcien-

tiam uindicemus. aut si quid forte de nostris rebus uel dicendum, uel scribendum hoc tempore sit, id uerbis quidem nostris explicemus, insignibus autem illorum, quæ plurima ex splendidissimis eorum scriptis sumi possunt, illustremus. aut denique si nosmetipsos ad ueterem illam fortè dicendi consuetudinem transferamus, id uero nec indisertè, nec impolitè agamus. Sed cum hoc tamen totum, quicquid illud sit, quod nos in hoc genere susceperimus, nisi cognitis eorum linguæ formulis expleri non possit, relinquitur profecto, ut primus nobis labor in ipsorum cognoscenda lingua sit consumendus. Quam cum neque ex domestico, neque ex forensi, (ut quondam) usu, sed ex tacita duntaxat multorum doctorum consuetudine percipi posse pleræque Italiæ ciuitates animaduerterent, propterea summa ope contenderunt, ut apud se haberent, qui illorum scripta publicè explicarent. Verum in hoc genere toto Auditores nescio quomodo maiorum uestrorum cõsilium, & factum in primis elucet. Hi enim non modo artium, & disciplinarum, quæ nunc in precio sunt omnium clarissimum uniuerso terrarum orbi domicilium in antiquissima imperij sui Patauina urbe collocarunt, idque ipsum nobilissimis accitis ex omni terrarum parte magistris exornarunt, sed etiam in hac urbe, quæ clarissimi huius imperij sedes est, semper esse uoluerunt, qui

obscura,

obſcura, & nunqnam ſatis patefacta ueterum il-
lorum ſcripta docendo illuſtraret, & præclaram
hanc iuuentutem optimis literis publico munere
erudiret. & rectè. ſtatuerunt enim (id quod aliter
eſſe non poteſt) ciuilis initia, ac fundamenta pru-
dentiæ optimarum doctrinarum cognitione, ac
ſcientia contineri, nec quenquam unquam ſatis ſe
moderate in libera ciuitate geſturum, niſi qui ab
ineunte ætate liberalibus primum diſciplinis ex-
cultus, deinde ſe tractandæ & adminiſtrandæ
Reip. tradidiſſet. Itaque ut in ipſa Rep. guber-
nanda, ſic in tota eius etiam ratione ſuſcipienda,
admirabile eſt, quantum ipſi cum cæteros homi-
nes, tum maxime prudentiſsimos illos etiam uete-
res Romanos ſapientia ſuperauerint. illi enim phi-
loſophos, ac rhetores omnes Catone potiſsimũ,
& Craſſo auctoribus edicto excedere aliquando
ex urbe iuſſerunt, hi eoſdem in hanc urbem ſuf-
fragijs ſuis etiam aduocandos eſſe duxerunt. illi
nobiliſsimos artium magiſtros aliquando etiam
contumelia affecerunt, hi eoſdem ſummis præ-
miis dignos eſſe perpetuò arbitrati ſunt. illi rectiſ-
ſimas artes ad optimam adminiſtrandæ Reip. ra-
tionem informandam nihil ualere, hi ad id potiſ-
ſimum maxime pertinere exiſtimarunt. Quo fit,
ut hæc ciuitas, quemadmodum rerum geſtarum
magnitudine, imperii diuturnitate, maritimi, &
terreſtris apparatus magnificentia, ſic etiam ar-

tium optimarum studiis, ac moderatissimorum hominum copia præstantissimum quenquam populum antecedat. In hanc igitur urbem atque ad eiusmodi munus obeundum publica adductus auctoritate uenio equidem hoc tempore Aud. sed si uere dicendum est, maximo cum timore. Metum autem affert non tam suscepti magnitudo muneris, cui me iam nonnulla exercitatione aliquantum assueteci, sed quod intelligo me in eum locum succedere oportere, quo in loco cum alii quondam summi uiri, tum proxime Valla, Sabellicus, Egnatius magna cum ingenii, atque doctrinæ laude floruerunt. Præterea uero corona ista uestrum, & frequentia incredibilis adeò me perturbat,& commouet, ut nunc demum intelligam quàm incaute, ne dicam stulte fecerim, qui acerrimo huius eruditissimæ ciuitatis iudicio in hoc genere aliquando satisfacere me posse crediderim. Sed tamen qui me frequens uester conspectus terret., idem quodammodo etiam confirmat, & recreat. Sentio enim, atque ex singulis uniuscuiusque uestrum uultibus perspicio humanitatem in hac ciuitate esse tantam, quantam in principe terrarum, eoque potentissimo populo esse conueniat. Itaq; ut amaui ante meà sponte maxime pulcherrimam istam urbem uestram, imaginem unam in terris optime constitutæ ciuitatis uerissimam, ut senatus istius grauitatem, Imperii

perii maiestatem ; cœli clementiam , terræ hali-
tum, maris afflatum, atq; omnino felicem istum,
ac plane diuinum Venetiarum genium semper
colui , sic nunc multò uehementius uestro tanto
incensus erga me studio diligo , atque colo . fa-
teorque pulcherrimum mihi omnium , quos in
uita uidi hunc diem illuxisse , quo tam egregiam
uestram erga me uoluntatem , ac tam honorifi-
cum de me iudicium licuit experiri. cuius diei me-
moria dabo operam , ne aut obliuione aliqua de-
leatur , aut ullius diuturnitate temporis obscu-
retur. Exposui breuiter Aud. quæ ad eloquentiæ
laudem,atque omnino ad huiusce diei proludium
mihi uisa sunt pertinere . lætorque attente,atque
benigne me, sicut optabam , atque sperabam , ab
omnibus esse auditum. Reliquum est, primum ut
uobis omne meum studium , officium , laborem,
diligentiam, ac quantum denique ingenio , atque
industria efficere in hoc munere possim , polli-
cear, ac deferam. Quod quidem cum mea spon-
te , tum uestro etiam tanto de me iudicio incita-
tus uel Musis propè ipsis , quarum augustissimo
quasi quodam in templo sumus approbantibus,
facio. deinde , ut uos orem , atque obsecrem , ut
quod ad me audiendum hodierno die studium
attulistis, id in perpetuum conseruetis. Quod ip-
sum cum multis aliis de causis uobis censeo esse
faciendum , tum ne aut eorum , qui me aduoca-

runt, aut eius, qui accersitus est animus uestra ulla tarditate debilitetur, aut ipsi maximam, & excellentissimam, humanitatis partem (sicuti dicebam initio) respuere, aut denique ne pulcherrima abuti hac pace, atque optatissima uideamini, qua sola hæc ciuitas reliquo ferè terrarum orbe perniciosissimo bello flagrante singulari istius sapientissimi senatus consilio, secunda hominum admurmuratione, & maxima, utinam in perpetuum, felicitate perfruitur. Venetiis habita. M D LII.

CARO-

CAROLI SIGONII PRO ELOQVENTIA

ORATIO SECVNDA.



TSI post intermissa nostra studia Auditores nihil mihi longius unquam uisum est eo die, quo iterum omnes in hunc locum conueniremus, ac intermissam eorum consuetudinem longo interuallo repeteremus, tamen hodiernus dies, qui cum per se optatissimus, tum frequentissimo isto conspectu uestro omnium mihi iucundissimus esse merito debet, integram me, quam ante conceperam animo, percipere uoluptatem non patitur. renouat enim memoriam perniciosissimæ cuiusdam opinionis, quam omnino inueterasse, atque in animis omnium ferè hominum iam penitus insedisse intelligo. Nam cum alii aliis de causis se à studiis optimarum artium, ac præsertim eloquentiæ recedere hoc tempore profitentur, tum hæc trita, & iam omnium ferè peruulgata sermonibus afferri excusatio solet, quod se diffidant ad ueterum illorum posse, quos imitati fuerint, laudem, & gloriam peruenire. Quæ oratio quanquam satis

est istius ciuitatis auctoritate, atque iudicio confutata, quòd tanto studio, ac tanta animorum contentione ad omnium disciplinarum genera complectenda exarsit, ut eam omnino non antiquitatis ipsius solum gloriam æquaturam, uerum longe, multumq́ue superaturam esse sperandum sit, me tamen & mei muneris ratio, & mea quædam etiam erga uos præcipua caritas hortatur, ut quò alacrius omnes ad pristina studia redeatis, eiusmodi sententiam probem cum ut falsam tum ut perniciosam ab omnibus prorsus hominibus esse repudiandam. Etenim si diligenter attenderitis Aud. nihil profecto inuenietis, quod tam omnium hominum animos frangere, aut tam eorum retardare conatus possit, quàm si in ijs artibus, ad quas se contulerint, omnis sit eis spes principatus, ad quem unusquisq; natura ducitur, interclusa. quam certe spem omnino præcidunt illi, qui in tantam antiquorum admirationem adducuntur, ac tantam illis in omni artium genere laudem tribuendam esse censent, ut nullum in ijs posteris ad famam, atque ad gloriam relictum esse locum arbitrentur. Quorum quidem ut illud semper uerissimum esse duxi; maximas res, summasq́ue artes & inuentas acutissimè, & tractatas ornatissimè ad nos à ueteribus esse translatas, sic hoc nulla ratione probandum puto, non eorum nos uestigiis insistentes uel parem nobis laudem

posse

poſſe ex eodem illo antiquorum ſtudiorum curriculo uindicare. Nam omnino ſi cauſa ulla eſt Aud. quæ tantos noſtros conatus ualeat impedire, eam profecto uel ab ingeniorum noſtrorum imbecillitate, uel certe ab rerum cognoſcendarum multitudine proficiſci exiſtimandum eſt. Quibus tamen ex rebus tantum abeſt, ut ulla nobis impedimenta poſſint parari, ut omnino nulla ineptior oratio ſit, quàm eorum, qui hac ratione utantur. Nam ut de ingeniis primum dicam, quorum hebetatam aciem eſſe ab ipſa quaſi defatigata natura quidam queruntur, quid eſt tandem cauſæ, cur natura hoc tempore tardiora, quàm olim humana ferat ingenia, quæ in omnibus ſuis rebus obeundis admirabilem conſtantiam, & incredibilem quandam æquabilitatem immutabili prorſus æternitate tueri ſoleat? Equidem cum nunc & cœlum pariter naturali ſe conuerſione contorqueat, & terra ſuis librata ponderibus immota natura iaceat, cum ſol & aſtra clariſsima nunc etiam terras (ut ante) luce colluſtrent, cumq́ue item cætera, quæ longe maxima ſunt, fiant eodem modo à natura, quo ante, ſatis intelligere non poſſum, cur homines aut ad inueniendum hebetiores, aut ad intelligendum tardiores natura hoc tempore, quàm antea procrearit. præſertim uerò cum non eadem ſit ingeniorum ratio, atque agrorum. ſiquidem horum uir-

tus aut cœli temperie commutatur, aut temporis diuturnitate minuitur, eorum uires nulla prorsus ratione, nisi fortè socordia infringuntur. Testis ipsa Græcia esse potest, in qua ita quondam omnium bonarum artium studia floruerunt, ut hæc una in terris gens omnis aliquando humanitatis, atque doctrinæ sibi gloriam arrogarit. ita nunc demum, funesto quodam illius quasi prouinciæ fato iacent, ut eadem nulla antiquæ monumenta laudis, & ueteris insignia dignitatis agnoscat. quid ita? profecto non quia apud illos ingenium, sed quia apud illos industria consenuerit. ut enim fœcundissimus ager nisi quotidiana exerceatur cultione syluescit, sic optima ingenia exarescant, nisi perpetua exercitatione excolantur necesse est. Quod si eisdem uiribus eorum, qui nunc sunt, atque illorum, qui ante uixerunt, ingenia sustinentur, iam nunc intelligere possumus, quantum nobis momentum ad gloriæ commendationem accesserit ex iis, quæ sunt excellentissimis superiorum hominum ingeniis innumerabilium iam propè sæculorum memoria comparata. quæ eam uim habent, ut non optimam modo confirmare, sed deterrimam quoque planè excitare naturam possint. Neque enim ut aliarum rerum omnium, sic ingeniorum quoque grauem ipsam obrepere senectutem existimandum est, quippe quæ firmissimo ac propè immortali quodam quasi

naturæ

naturæ robore ſepiantur. Nam ni ita eſſet, quis eſt, qui non intelligat aut primis, aut ſecundis ipſa confici ſæculis debuiſſe? Nunc uero cum ea alacritate prædita ſint, ut quo diutius uiuant, eo uehementius uigeant, &, quod de fama dixit poeta ſummus, progrediendo quaſi uires acquirãt, quid eſt, quod de eorum imbecillitate dubitandum magis hoc tempore ſit, quàm poſt Platonis, & Ariſtotelis, & eorum æqualium tempora dubitatum ſit? quorum tanta extitiſſe in omni diſciplinarum genere laus creditur, ut non priores ſolum omnes ſuperaſſe, ſed poſteris etiam omnibus ſpem aut melioris ſententiæ, aut ornatioris orationis uiſi ſint propè in perpetuum ademiſſe? Itaque ut ipſi plurimos, qui proxime ad eadem ſe ſtudia contulerant, incredibili ſua, qua abundarunt, laude haud retardare potuerunt, ſic ne hoc quidem tempore aut illorum, aut horum ingenij magnitudo permouere quenquam debet, quominus, ſi ita ferat animus, ea ſtudia perſequatur, in quibus illi maxima cum laude, & ſecunda omnium ſæculorum cum aſſenſione uerſati ſint. Neque enim, mihi credite, rerum ipſarum aut euoluta ſatis, aut prompta ueritas eſt, ſed obſcuro, & inexplicabili quodam quaſi inuolucro implicata, (& ut nobiles quidam philoſophi tradiderunt) in profundo ita demerſa, ut nec unius labore, neque unius ætate, ſed plurimorum hominum induſtria,

& multorum sæculorum memoria uideatur esse explicanda, atq; ex tenebris quodammodo eruenda. Quam multa enim sunt, quæ non dico Aristotelem, aut Platonem, aut qui ambos ætate prægressus est, Socratem, sed eos quoque omnes, qui aut proximo, aut longo subsequuti sunt interuallo etiam quærentes latuerunt, ultro autem sese nostris aut patribus, aut maioribus prodiderunt? Nam & cœlestium orbium numerus, & stellarum errantium motus multo profecto certius ab his, quàm ab illis est & inuestigatus, & traditus, & terræ ipsius remotissimæ, ac penitus abditæ partes, quas non solum non penetrauit antiquitas, sed ne adiri quidem posse natura ipsa repugnante existimauit, maximo sunt & consilio, & animi magnitudine peragratæ. Iam uerò & ad alienissimas, ac maxime longinquas nationes uel usus, uel uictoriæ causa non modo comparata est nauigatio melior, sed & res ipsa militaris, ac bellica nouo quodam, & ante inaudito exitiabili tormentorum genere reddita est instructior. Remp. uero, & populi libertatem, quam cum alij ante multi, tum maxime Romani summo consilio, & tractasse, ac defendisse semper uidentur, nunc multo certe prudentius patres uestri & gerunt, & tuentur. Itaque ut illi bellicis fortasse artibus, sic hi domesticis, ut illi Imperij magnitudine, sic hi diuturnitate iure gloriantur, siquidem inde uel cum hostibus, uel

inter

inter ciues perpetuo dimicatum eſt, hinc opta-
tisſimæ pacis fructus domi, foriſque partæ quoti-
die percipiuntur. inde pauca quædam grauioris
imperij luſtra, hinc iuſtioris dominatus infinita
iam propè ſæcula numerantur. omitto ſitus ur-
bis huius inauditam ante opportunitatem, quæ
tanta eſſe creditur, ut hæc una in terris ciuitas ad
imperium, ad decus, ad æternitatem propemo-
dum condita uideatur; præterea admirabilem tot
magiſtratuum rationem, incredibilem in iudiciis
æquitatem, maximam omnium rerum inter ciues
ipſos æquabilitatem, cæterasq; omnes huius præ-
ſtantiſsimæ Reip. partes non ſolum inter ſe, ſed
etiam cum optimo, ac perfectiſsimo ciuitatis ge-
nere pulcherrimè congruentes. Cuius ſpeciem
ueteres illi optimi uiri, atque omnium ſine dubio
prudentiſsimi animo finxerunt potius, quam aut
uiderunt unquam, aut audiuerunt, aut omnino
futuram ullam aliquando in tam corruptis homi-
num moribus ſperare ulla ratione potuerunt.
Quibus ex rebus ſatis intelligi poteſt, non ſolum
eandem nobis, quæ ueteribus aciem ingeniorum
manere, ſed ſi exercitatione acuantur, multo ea
& meliora,& præſtantiora futura eſſe. Nam, quòd
rerum, ſcriptorumque, quibus in dies magis ob-
ruantur multitudine perterreri ſe quidam dicunt,
id eſt eiuſmodi, ut nimia potius eorum penuria
deploranda, quàm non neceſſaria copia exagi-

tanda ſit. Etenim qua re alia dii immortales in tantas his temporibus optimarum artium delapſi ſumus anguſtias, quàm quod ad eas cognoſcendas propè innumerabilibus ſumus præſidiis, quibus ſuperiora abundarunt ſæcula, deſtituti? ubi enim philoſophi ſunt illi, qui & ante, & poſt Platonis tempora cum naturæ, tum morum rationem diligentiſsimè inueſtigarunt? quorum tam magnus extitiſse numerus traditur, ut quemadmodum milites in cohortes, ſic illi in diuerſarum ſectarum quaſi quaſdam acies clauderentur? ubi tot oratores, tot poetæ, tot iuris, legumq́ue conſulti? ubi tot rerum geſtarum, atque annalium, & hiſtoriarum ſcriptores ornatiſsimi, qui clariſſimorum regum, & potentiſsimorum populorum facta Græcis, & Latinis literis conſignarunt? ubi denique reliquarum artium auctores propè infiniti? O` C. Plini, maiorem appello. tu qui nobis monumentum illud unum induſtriæ tuæ pro tot illis antiquorum millibus tradidiſti, doce quanta tu patreſq; tui ueterum teſtimoniorum copia abundaueris, quanta nos, æqualeſq́ue noſtri eorundem inopia urgeamur. idemq́ue hunc illis errorem eripe, qui nimis magna ſe eorum ubertate diffluere arbitrantur, non intelligentes, quam fœde omnia, aut inimicæ uetuſtatis iniuria labefecerit, aut imperitorum ſæculorum incuria deformarit. Quæ cum ita ſint, ſanè efficitur, ut

quem-

quemadmodum nonnullarum recentium rerum, quæ ſcientia comprehendendæ ſunt, paruo neſcio quo labore torquemur, ſic contra plurimarum ueterum, quarum obſoletam iam nimia antiquitate cognitionem propè in perpetuum deplorauimus, grauiſsima cura leuati ſimus, ita ut quæ antiquiſsimis hominibus olim propè noua uidebantur, ea nobis pro uetuſtiſsimis hoc tempore habeantur. Nam quòd duabus linguis, iiſque alienis intolerabili propè cum labore percipiendis commoueri ſe alii dicunt, ſtultiſsimum illud dare documentum uidentur, ut qui nobis poſt tot acceptas à barbaris clades, incredibili deorum benignitate amiſſarum quaſi quidam theſauri artium commonſtrati ſint, eos aut negligamus, aut, quo nihil eſſe fœdius poteſt, ab alienis hominibus occupari, ac poſsideri, æquo animo patiamur. quaſi uero hoc & nouum, & nunquam antea factitatum ſit, ut quæ domi noſtræ non haberemus, ea, ſi uſus ferret, aliunde ſumeremus: niſi forte Græcos ipſos, aut Indorum, aut Aegyptiorum, aut Phœnicum præclara quondam decreta approbaſſe, uoces autem, quibus ea tradebantur odiſſe, aut ſibi notas eſſe noluiſſe arbitramur. cum præſertim etiam conſtet alienis linguis adeo ueteres ſtuduiſſe, ut non ſolum bellicoſiſsimus, & potentiſsimus rex Ponti Mithridates duorum & XX populorum, quibus iura dabat, lin-

guas perdidicerit, ſed Romani etiam aliquot hoſtilem ipſam Pœnorum linguam quòd ea neſcio quid ſcriptum forte non inſulſe erat, haud prorſus ſibi eſſe contemnendam putarint. Quæ ſi uobis probantur Aud. aſſentimini, & præclara diſciplinarum genera ueterum linguarum deſperatione deſerite, ſin autem uere optimarum artium ſtudiis nihil eſſe præſtantius ducitis, quid eſt cur alienarum cognitionem linguarum, quas nulla unquam repudiauit antiquitas, omnis ſemper eſt amplexa humanitas, detrectetis? aut cur uel Græcorum magis hoc tempore, quàm illi quondam Aegyptiorum, uel Latinorum potius, quàm illi Græcorum uoces honeſtiſsimas negligatis? ita ne uero? M. Cato homo Romanus Græcas literas, quas ante perpetuo faſtidierat ultima iam ſenectute auidiſsime deuorauit, uos patrum ueſtrorum tanta auctoritate commoti eas ætate florentiſsima reſpuetis? multi Græci, non pauci Barbari Romanarnm quondam literarum cauſa maria etiam tranſmiſerunt, uos germana Romanorum progenies Romana ipſa monumenta domi ueſtræ reiicietis? omnes ciuitates, omnes populi, omnes denique omnium terrarum gentes modo aliqua ſint humanitate imbutæ nõ modo ſcholas, ſed etiam fora, templa, cœtus, congreſſus Græcis aut Latinis circumſonare uocibus honeſtiſsimum, atque grauiſsimum eſſe cenſent, uos in ea

ciui-

ciuitate nati, quæ amplissimum omnis semper humanitatis, atque doctrinæ domicilium fuit, aures uestras ad eas audiendas ullo aut labore, aut desperatione claudetis? ò fallaces & inanes uestrum cogitationes, qui hanc urbem in eam spem condidistis, ut Romanam Remp. quæ tum funditus erat euersa, si non amplitudine imperii, at certe liberalium artium studiis, quæ tum toto terrarum orbe pulsæ iacebant, superaret. siccine hanc iuuentutem post tot sæcula propagastis, quæ ingeniis prædita singularibus, artes eas, quas ab omnibus iam populis tecto exulantes exceptas, maiores sui etiam ciuitate donassent, spretas excedere ciuitate ingeniorum diffidentia sineret? siquidem aut rectissimam quanque artem tollatis Aud. oportet, aut linguas, quibus illæ proditæ sunt, conseruetis. Quod si sine ijs nec satis communis uita constare, nec moderatio in ciuitate ma nere, nec omnino ulla haberi ratio humanitatis potest, profecto & hæc, quæ tantorum bonorum amplissima quasi quædam seminaria sunt, diligentissimè defendenda sunt. Nam si ea loca, in quibus aut aurum, aut æs, aut argentum effodiuntur, quibus humana libido turpissime plerunque abutitur, tanta diligentia obuallantur, quanto nobis studiosius secreta nobilissimarum artium quasi latibula retinenda sunt, quibus amplissimis præmiis accendimur ad memoriam gloriæ sem-

piternam? Neque enim audiendi ſunt illi, qui exiguis nimium ſe præmiis ad tantos labores prædicant inuitari. ſunt enim iis, qui in libera ciuitate uixerint, ampla, qui liberam ciuitatem adminiſtrauerint, ampliſsima propoſita præmia, quæ partim maximorum in honorum adeptione, partim in egregia & præſentium, & futurorum hominum opinione, partim moderata fortunarum in amplificatione, qui quanquam leuiſsimus fructus eſt, uulgari tamen æſtimatione longe omnium grauiſsimus habetur, ſita eſſe ducuntur. Quamobrem cum & res, quæ cognoſcendæ ſunt, paucæ, & uires ingeniorum ualidiſsimæ, & præmia ad excitandos animos ſint ampliſsima, nolite diffidere Aud. ueterum etiam laudem eorum, quos tantopere admiramur, quancunque ad artem animum adiunxeritis, aut facilè æquaturos, aut quæ finitima gloria eſt, ad eam proxime acceſſuros. Quod ipſum etſi futurum nullo unquam tempore deſperaui, tamen auget nunc multo etiam magis ſpem meam perſpecta mihi uirtus, & induſtria ueſtra. Me certe cum mea perpetua erga iſtum ordinem ſingularis uoluntas, tum hodiernus iſte ueſter in hunc locum, quaſi ad priſtinam eloquentiæ poſſeſsionem recuperandam incredibilis concurſus ita ad hanc cauſam inflammat, ut me dies, noctesque nihil aliud, quam de ueſtris commodis cogitaturum eſſe

profi-

profitear. Et quæ enim causa est; cur non perpetuo pro istius utilitate consessus laborem? cum & ipse ab hoc fonte ad nonnullam hominum famam profluxerim, & meus quotidianus hic labor ad aliquam hominum existimationem istorum commendatione subselliorum paulo latius dimanauerit? Quamobrem uigilabo quidem mea sponte (ut dixi) pro uobis libenter, at multo certe etiam libentius, quod intelligo me à uobis ita audiri, ut maxima pars uestræ in audiendo laudis ad aliquam mei etiam nominis celebritatem attineat. ut quantum in uos utilitatis ex meo labore, tantum in me laudis ex attentione uestra redundet. Venetiis habita M D LIII.

CAROLI SIGONII
PRO ELOQVENTIA

ORATIO TERTIA.



I quantum animi in quibuſdam hominibus eſt hoc tempore Auditores ad præclara iuuentutis ingenia retardanda, atque omnino ad honeſtiſſima linguarum ſtudia reprobanda, tantum in me ingenij ad eadem incitanda, atque ornanda reperiretur: profecto & ipſe iampridem ſatis ueſtras mentes ad ampliſsima literarum præmia inflammaſſem; & hæc ſtudia ab indigna illorum criminatione me non incommode hodierno die eſſe defenſurum ſperarem. Etenim cum duo ſint hominum genera, à quibus potiſsimum clariſsimus iſte ueſter ad laudem curſus impediatur, unum, qui uniuerſo literarum generi, alterum, qui rectiſsimæ huic linguarum rationi præcipue ſe inimicos eſſe præ ſe ferant, cumque priore anno uehementius eorum opinionem increbuiſſe animaduerterem, qui dicerent, non eſſe cur hoc tempore doctrinæ ſtudia tractaremus, quod non liceret ad ueterum illorum, quos imitati eſſemus, gloriam aſpirare:

tum

tum toto eo de genere illa dixi, quæ ſententiam eorum, ni pertinacius, quàm ſapientius agerent, facile poſſe frangere uiderentur. Nunc uero cum præclarum hoc linguarum ſtudium ab alteris oppugnari intelligam, idq́ue ab iiſdem tum ut parum neceſſarium, tum ut nimis leue contemni, ac derideri, tanto mihi alacrius eiuſmodi defenſionem ſuſcipiendam eſſe exiſtimo, quanto nos propius horum, quàm illorum accuſatio petit. Neque uero ſi in nos à rudibus quibuſdam, atque indoctis hominibus impetus fieret, ſummopere mihi de conatibus eorum reppellendis, ac uindicandis eſſe contendendum putarem. uerum cum intelligam, ut quiſque uehementisſime in rerum cognoſcendarum ſtudio elaborat, ita maxime noſtram hanc quaſi uerborum (ut illi uocant) diſciplinam illudere, atque ſua ipſorum auctoritate, quæ magna eſt, imbecillos multorum animos à rectiſsima ſtudiorum ratione deducere, facere non poſſum, quin ſolenni præſertim hoc die, quem unum ex omnibus pulcherrimum incredibilis ueſtra frequentia mihi reddit, atque in tanto literatiſsimorum hominum concurſu paucis iniuſtæ illorum accuſationi reſpondeam. Quos tamen ita ſentientes homines ut gratulor in hac ampliſsima urbe reperiri nullos, ſic ne, quando iam reliquam Italiam hæc opinio peruagatur, tanquam peſtilentia continenti uulgata tabe hanc

demum etiam purissimam ciuitatem inuadat, mihi in primis, cui publice tuendæ eloquentiæ negocium datum est, esse existimo prouidendum. Sed quoniam (ut dixi) acrius illi, ac uehementius agunt, quam ut nos ornate, ac copiose pro tantæ rei magnitudine respondere possimus, uestræ erit humanitatis, atque prudentiæ, quæ pro uobis in officio retinendis uerissime disputabimus, ea benigno, atque attento animo audientes falsis illorum reiectis criminibus singulari uestro potissimum studio comprobare. Magna igitur, ac molesta admodum mihi causa suscepta est Audit. quippe quæ non maiorem ingenii facultatem requirat, quàm animi dolorem acriorem eliciat. Neque enim facere possum, cum uehementius in hanc totam linguarum quæstionem intueor, quin funestum earum, ac miserabile quoddam quasi fatum deplorem, quibus interneciuum uideo bellum ab indisertis hominibus propè in perpetuum esse indictum. Taceo enim cladem illam, quam ipsæ ingentem maiorum nostrorum memoria ab indoctis, & rudibus illis sæculis acceperunt. quam idcirco leuius quodammodo ferendam illis esse censeo, quod ea ab reliquarum omnium artium pernicie incredibili nulla ratione seiungi potuit. uerum illud queror, cum reliquæ disciplinæ omnes hoc tempore singulari quodam deorum munere ex diuturna quasi iactatione releuatæ eniteant,

teant, hoc unum linguarum ſtudium quorundam hominum pertinacia,ne priſtinnm dignitatis ſplendorem recuperet,impediri. Quod ipſum eò mihi eſſe uidetur indignius, quòd & per eas ſtetit, quo minus eximia reliquarum artium monumenta paulo ante pernicioſo barbarorum impetu labefactata conciderent, & ab ijs oppugnantur, à quibus merito præſidii aliquid expectare deberent. Nam ſi qui huic ſtudio iniqui ſunt hoc tempore, atque infeſti, ex eorum ſunt potiſsimum numero, qui ſe philoſophiæ ſtudio dediderunt. quorum eam ferè rationem eſſe poſsis animaduertere, ut nobilisſima, puriſsimaque ueterum philoſophorum decreta aut deformato, inquinatoque Latino ſermone explicent, aut ſi qui paulo, quàm ipſi emendatius, atque ornatius ea tractent, eos leues homines, & parum quid maieſtati philoſophiæ conueniat, attendentes appellent. Qua in re illud primum mihi pergraue uidetur, quòd orbem ipſum doctrinarum, quas mirifico quodam inter ſe uinculo iunctas eſſe accepimus, diſſoluere, ac reuellere linguarum ipſarum uituperatione conantur; deinde quod ea deſpiciunt, quæ omnium hominum conſenſu firmiſsima ſunt quaſi omnium diſciplinarum, atque artium fundamenta. quaſi uero aut ars ulla ſine ope alterius probè intelligi, aut doctrina aliqua poſsit ſine linguarum potiſsimum notitia com-

prehendi. Ac apud ueteres quidem quanta diligentia, ac propè religione hæc ipsa bonarum artium societas, atque cognatio culta sit, hinc intelligi potest, quòd neminem in una excellere arte, qui non omnes attigisset posse opinati sunt; adeo ut non philosophis solum cognita esse oportere omnia, sed ne artifices quidem humiliores sine philosophia, idest sine uniuersa quadam omnium disciplinarum scientia recte in suo munere uersari posse existimarent. Quæ concordia si cui tuenda est, eis in primis merito uidetur tuenda esse, qui se omnium studiosissimos esse sapientiæ profitentur. Quod ipsum quemadmodum assequi sine singulari quadam linguarum intelligentia possint, profecto ne ipsi quidem credo facile demonstrabunt. Nam si quod quisque sentit, id ipsum quale sit, nisi uerbis enuncietur, apparere non potest, et si omnino nostræ mentis ipsa est interpres oratio, iam illud perspici aperte potest, si quæ quisque acutè inuenit, ea aliis tradere uel alienæ utilitatis, uel suæ ostentationis gratia uelit, ne hæc quidem esse, quibus illa quasi contineri uidentur, ornandæ, ac quodammodo faciendæ orationis studia negligenda. ut enim nobiles architecti in construenda præclara domo non parietum magis, aut culminis rationem habent, quam fundamenti, sic ne egregijs quidem philosophis eximia sibi potius sapientiæ præcepta nota

esse

esse oportere, quam uerborum, quibus illa quodammodo sustinentur subsidia, statuendum est. Quam rationem ueteres certe philosophi, qui soli hoc grauissimo nomine digni fuisse uidentur, studiosissime obseruarunt. Nam Theophrastum quidem, & Aristotelem adeo floruisse dicendo accepimus, ut ille diuinitate loquendi nomen inuenerit, hic etiam aureum flumen orationis fudisse existimatus sit. Nam quid de Xenophonte dicam, atque Platone? quorum alterius uoce Musas quasi esse locutas ferunt, alterius, Iouem ipsum, si græce locutus esset, locuturum fuisse? Complectar uno uerbo. Nemo ferè ex ueteribus illis philosophis, à quibus tanquam ab uberrimis quibusdam fontibus omnis ad nos philosophiæ cognitio emanauit, bonus intelligendi magister fuit, qui non idem etiam dicendi grauissimus auctor extiterit. Cur autem non sit? quia uerborum, inquiunt, leuissimum studium est. acute. an uero cuiquam unquam leue uideri illud demum studium debet, in quo summi philosophorum principes Plato, & Aristoteles tantopere uigilarunt? Duæ sunt enim huius quasi doctrinæ partes, una, quæ poetam, altera, quæ oratorem informat. Has autem ambas adeo accuratè, atque eleganter ij, quos paulo ante commemoraui, commentariis etiam editis pertractarunt, ut quod his artibus præsidij adsit, ac dignitatis, id omne acce-

ptum duobus illis maximis auctoribus referant. Quodque præstans illorum de grauitate horum studiorum apertius demonstrare iudicium potest, Aristoteles ipse ad ea, quæ tam præclare de dicendi artificio scripsit, non pulcherrimi sui studii contentus gloria, Isocratis rhetoris laude incensus accessit. immo uero, cum florere eum nobilitate discipulorum uideret, & ipse Rhetoricam docere, & ludum habere uoluit, cum diceret indecorum esse se tacere, Isocratem loqui. Quanquam quid aut oratorum artem potissimum nominem, aut poetarum? quas uel usus, uel doctrinæ ratione optabiles nemo unquam in Græcia præsertim harum omnium disciplinarum parente, atque altrice contempsit? Quid? Romæ ubi quondam propter perpetua militiæ studia nulla ex græcis artibus in pretio fuit, quippe qua ex urbe philosophi, ac rhetores omnes acerbissimo etiam decreto aliquando sint exacti, non ne eius etiam artis præcepta, quæ non ornate, sed emendate loquendi principia continet, Varro, & Cæsar summo studio tradiderunt? at qui uiri? ij quorum alter summarum disciplinarum cognitione Romanos ante se omnes, alter rerum gestarum magnitudine omnes ex omni memoria homines sine controuersia uicit. Ergo ueteres illi non solum de philosophia ornate scripserunt, sed rationem etiam ornate dicendi aliis tradiderunt, nos

non

non ſolum impure de noſtris ipſorum ſtudiis diſputabimus, ſed ſiqui paulo caſtius loqui studuerint, eos leues, ac contemnendos homines eſſe ducemus? illi in maxima aut ſcientiæ aut imperii gloria ne grammaticæ quidem artis tractationem ſibi indecoram eſſe duxerunt, nos niſi qui præcepta omnia contempſerint grammaticorum repudiabimus? Hæc igitur quondam principum philoſophorum, atq; ſummorum uirorum ratio fuit, quam neſcio cur noſtri non hoc tempore imitentur, ut ipſi ſecum quantum profiterentur, quotidie cogitarent, cumq́ue ſe rationem intelligendi profiteri animaduerterent, ne loquendi quidem artem à ſua cognitione alienam eſſe arbitrarentur. Quamobrem non tam quid ſentirent, aut agerent, quam quemadmodum ea dicerent, quærebant. neque rerum ſolum, ſed etiam uerborum à ſe exempla peti oportere cenſebant. neque in hoc ſtudio tantum, quia neceſſarium, uerum etiam quia graue, & honeſtum eſſe ducebant, diligentiſsime uerſabantur. Oſtendi ipſam hanc quaſi uerborum ſcientiam, quam ſolam oratoribus, atque poetis propoſitam eſſe iſti putant, plurimum in ſe habere & neceſsitatis, & dignitatis. Quid ſi eoſdem illos non uerborum magis eſſe, quam rerum indagatores, atq; artifices probem? Etenim poteſt ne aut res exprimi ſine uerbis, aut oratione quicquam niſi res aliqua demonſtrari?

Quid autem aut oratores oratione, aut poetæ uerſibus ſuis aliud complectuntur, quam quæ præſtantiſsimis philoſophorum libris continentur; atque præceptis? Dicam primum de poetis, quorum quibuſdam difficilior fortaſſe ratio eſſe uideatur. Poetarum igitur dico reconditam quandam eſse doctrinam, eandemq́ue ex ipſius philoſophiæ penetralibus eſse depromptam. Atque hoc quidem unuſquiſque, qui nobilium præſertim poetarum ſcripta paulo accuratius legerit, facillime comprobabit. Etenim quis eſt in philoſophia locus ſiue de naturæ primordiis quæras, ſiue de rerum cœleſtium cauſis, iiſque, quæ fiunt in aere perturbationibus, ſiue de natura animorum, ſiue de rebus expetendis, & fugiendis, ſiue de ratione rerum publicarum, quis eſt inquam locus in philoſophia eiuſmodi ab optimo quoque poeta idoneo tempore prætermiſſus? Quod uero multo maiorem habet admirationem, hi non quid unus, aut alter eiuſmodi de rebus ſenſerit, tenent, ſed omnes omnium ſententias habent notas, neque perpetuo, ut illi, opinionem unam, ſed modo hanc, modo illam pro libertate artis tuentur. putant enim eò admirabiliorem ſuam ipſorum ſcriptionem fore, quo pluribus eam, iiſq́ue inter ſe diſsimilioribus ſapientum ſententiis, quaſi diſsimilium quorundam pigmentorum uarietate diſtinxerint. Iam uero quanti illud faciendum eſſe

uidetur,

uidetur, quòd in scribendo poetæ non ueterum magis decreta philosophorum sequi solent, quàm ipsi ratione uti philosophorum? Quid est enim tam philosophi, quàm eximiam quandam uirtutis speciem, quam ipsi ideam appellant, posse exprimere? at poetas non semper animaduertas res tales, quales sint, fuerint'ue effingere, sed plerunque à rei ueritate recedentes, aut famam sequutos hominum eas eiusmodi simulare, quales popularis oratio celebrarit, aut certe perfectionem quandam uirtutis exquirentes, quales oporteat, oportuerit'ue confingere. eosdemque non in singulorum uirtutibus exponendis, sed ferè in uniuerso uirtutis genere, & natura describenda philosophorum more uersari. Quamobrem iure Aristoteles poetas omnino philosophis esse similes affirmauit. Puderet me in re maxime seria id, quod dicturus sum dicere, nisi huius dicti grauissimum omnium philosophorum Platonem auctorem haberem. Tanta, ac tam admirabilis poetarum doctrina est, ut eam non ex humano, sed ex diuino emitti pectore antiquitas arbitrata sit. Siquidem poetas Apollinis, Musarumque afflatu uersus fundere, eosque à Musarum hortis quibusdam, & syluis carmina ad nos afferre traditum est. neque uero ante efficere quicquam poetam ipsum posse, quam diuino quodam instinctu afflatus sit, & è sua sede mens pulsa sit, atque dimota.

Deum autem eorum mente elata ijs ministris propterea uti, & uatibus, ut nos, qui audimus intelligamus, non eos esse, qui illa tam præclara dicant, qui mente careant, sed Deum esse, qui loquatur. Dixi de poetis, nunc breui de oratoribus est dicendum. quorum scripta si quis propius inspexerit, ea non magis ex rhetorum, aut grammaticorum scholis, quàm ex eruditissimis dialecticorum, & philosophorum spatiis prodiisse fatebitur, quippe quorum præceptis informatos, atque imbutos eos ad dicendum uenire oportere Aristoteles etiam prudentissime, uerissimeque censuerit. Atque hoc quidem studium cum in communi uitæ usu, tum maxime in gerenda Rep. & humana societate concilianda quantum ualeat, illud esse argumento potest, quod quæ homines ui sæpe facere recusarunt, ea facile prudentis oratione uiri deliniti fecerunt. præclare, Eloquentiam enim quoddam quasi regendæ ciuitatis instrumentum esse ueteres prudentissimi homines crediderunt, ut quemadmodum nauis non à gubernatore solum, sed etiam à clauo, & equus non ab equite tantum, sed etiam à fræno regeretur, sic ne Resp. quidem ipsa prudentia magis, quàm eloquentia magistratuum gereretur. Itaque scite Homerus magnos illos reges, &, ut ipse inquit, Iouis satu genitos non magis imperio, quo plurimum ualebant, quàm oratione populos sibi di-

cto audientes reddidiſſe, nec ſtudioſius Iouem conſilij parentem, quam Muſas eloquentiæ matres ueneratos eſſe inducit. Quod ſi hoc à regibus factum eſt, quibus æterna propè conceſſa eſt ad imperandum, & cogendum poteſtas, quanto à magiſtratu ipſo, qui paulo poſt priuatus futurus eſt, obſeruari diligentius debet, ne multitudinis animos quo uelit aliqua imperii ui, ſed ſolis blanditijs orationis adducat? Eſt autem ita comparatum, ut quemadmodum homo conſtat ex animo, & corpore, atque is quidem imperat, hoc uero paret, ſic & mentem, & linguam ad adminiſtrandam ciuitatem adhibeamus. atque ut gubernatoribus quidem nauium imperantibus præſto ſunt, qui mandata excipiant, atque aliis tradant, ſic Reip. procurator mentem quidem, quæ imperet, habeat, linguam autem, quæ imperata accipiat, atque ad alios deferat. Quamobrem ſi menti lingua obtemperat, & ad occulta eius ſenſa promenda parata ſedet, quid intereſſe inter eorum, qui mentem, & qui linguam excolunt ſtudium poteſt? aut quis eſt tam ignarus rerum, qui non intelligat materiam utrique eſſe ſubiectam re eandem, ratione diſsimilem? Quod ipſum cum ſapientiſsimus olim poeta quidam intelligeret, propterea recte, quod tres linguas teneret, tria ſe corda habere gloriabatur. ut enim palatus ſine corde ſapere non poteſt, ſic ne lingua quidem.

nisi quod in intimis cordis sedibus sit, potest efferre. Quæ cum ita sint, quis est, qui hæc studia aut superuacanea, aut leuia, aut plena uerborum, inania prudentiæ ducat, nisi qui quod ipse assequi uel propter ingenii tarditatem, uel propter laboris magnitudinem posse diffidit, id in alio damnandum esse existimet? neque uero hoc uerbo usus sum temere Audit. noui enim eorum, qui hæc iactant, industriam, atque doctrinam. Etenim cum & ipse ab ineunte ætate publicis in gymnasiis assiduè philosophiæ causa uersarer, fiebat, ut cum eiusmodi hominibus una essem quotidie. Me autem domesticus usus, & communis uitæ coniunctio docuit, eorum, quibus in primis hæc studia sorderent, doctrinam esse exiguam, infantiam singularem. pauca enim eos quædam peripateticorum decreta tenere, eaque tanquam religiosissima, atque sanctissima custodire. tribus, aut summum quatuor iam peruagatis responsionum generibus omnibus, quæ in naturæ cognitione propositæ essent quæstionibus occurrere solere. has autem non Græco sermone explicare, de quo nihil nisi fama accepissent, non Latino, quem irriderent, sed nouo quodam, & ante inaudito loquendi genere, de quo ne inter omnes quidem eos conueniret, cum suorum sibi quisque non uerborum, sed portentorum faber, atque opifex esset, exponere. reliquarum artium omnium,

nium, quæ ad humanitatem pertinent, eos planè expertes, ac rudes esse. hac illos ratione sibi philosophi nomen arrogare, & se tanquam Peripateticos uenditare ex diuturna (ut dixi) eorum consuetudine iampridem animaduerti. Quos quidem si non iudicio, sed desperatione ad hanc sententiam tanquam ad scopulum ab æstu, & tempestate adductos esse dicam, quòd duarum linguarum cognitionem, & magnitudinem exhorruerint, quòd maximos orationis illustrandæ labores pertimuerint, quis est, qui me iure reprehendere possit? præsertim uero cum ea studia, quæ à se aucta, & ornata magister eorum uoluit Aristoteles, ipsi sibi uituperanda, atque damnanda susceperint? ò corruptos huius nostri sæculi mores, & penitus deprauatam ueterem disciplinam. philosophi quondam etiam nobilissimi magistris dicendi studiose operam dabant. (siquidem Musonium Hermogenem diligentissime audisse proditum est.) nunc rhetores à philosophis uel infantissimis irridentur. illi sibi dedecori esse ducebant, nisi ornate quæ sentirent eloquerentur, hi sibi uitio tribuunt, nisi omnia impure, & deprauatè loquantur. illi suo exemplo iuuentutem ad mentem, & linguam excolendam, & quodammodo subigendam, quoad poterant, accendebant, hi perpetua linguarum exagitatione à summa gloria ciuitatum studia deterrere conantur. Quan-

quam (ut dixi) gratulor, tam perniciosa opinio-
ne nondum huius ciuitatis animos esse imbutos.
uiget enim & (ut ſpero) in perpetuum uigebit in
hac ciuitate antiquæ diſciplinæ ratio, & quem in
optima quaque adhuc ſemper habuit, eundem in
hac Rep. habebit eloquentia locum. Sed ne in
aperta undique urbe eiuſmodi opinioni aditus eſ-
ſe poſſet, uolui à quibus uobis cauẽdum eſſet, ante
denunciare. ac potius nimis uobis cautus in re for
taſſe non admodum neceſſaria iudicari, quàm pa-
rum ueſtræ utilitatis, & laudis ſtudioſus exiſtima-
ri. tantum enim abeſt, ut philoſophos ulla ratio-
ne contemnam, ut ipſe eorum, qui illos non ad-
mirantur, ſed propè uenerantur, appetam princi-
patum. Itaque quod ab his ſtudiis mihi concedi-
tur temporis, id omne libenter in eorum præce-
ptis cognoſcendis conſumere ſoleo, ac tum deni-
que ornatè mihi dixiſſe uideor, cum ſapienter me
dixiſſe intelligo. Quamobrem ne in hac arte tra-
ctanda omnino à nobiliſsimis philoſophorum in-
ſtitutis, & maxime Ariſtotelicis recederem, ſtatui
uobis hoc anno libros Ariſtotelis de arte rheto-
rica, atque poetica interpretari, partim ut intel-
ligerent omnes, ne hæc quidem ſtudia niſi à phi-
loſophis eſse profecta, partim ut ſcirent, quan-
quam natura in utroque genere maximum habet
momentum, tamen artem ipſam ab optimo au-
ctore traditam imbecillam etiam naturam poſſe
quam

quam maxime confirmare. Nolite enim aſſentiri ijs Aud. qui poetam ingenij magis uiribus exci-tari, quàm doctrina perfici putent, eumq; à Mu-ſis potius, quam ab huius artis doctoribus erudi-ri. ſunt enim hæc quondam à philoſophis, & à poetis ad ſtudii huius dignitatem, & amplitudi-nem comparata. quæ reuera aut nulla unquam fuerunt, aut certe nunc nulla ſunt. ubi enim ſunt iſtæ Muſæ Aud. quærite, peragrate Thraciam, ubi Libethra, perluſtrate Phocidem, ubi Parna-ſus, circuite Bœotiam, ubi Helico ſacrum eis eſſe domicilium dicebatur. nuſquam eas mihi credi-te inuenietis. habitant enim nunc Muſæ, habitant in pulcherrimis, eruditiſsimiſque ueterum poeta-rum, & antiquorum eius artis magiſtrorum ſcri-ptis, atq; ibi ſacrarium ſuum auguſtiſsimum col-locarunt. Quare qui ſe ad eorum lectionem ſtu-dioſe contulerit, quique ſingularem illam dicendi uim, quantum poterit, fuerit imitatus, hunc de-mum & Muſis amicum eſſe, & ex earum præſcri-pto uerſus facere prædicabimus, hunc amabimus, hunc admirabimur, hunc denique in cœlum lau-dibus efferemus. Quamobrem ſi res ulla tanta poteſt eſſe, quæ ueſtras mentes ad laborem poſsit quaſi quibuſdam facibus inflammare, hæc ſtudia illa ſint, in quibus merito quodam quaſi ardore gloriæ conflagretis. Etenim ſi athletæ, cæteriq;, qui uiribus freti corporis ad depugnandum de-

ſcendunt omni neruorum conatu diurnæ propè laudis gratia in aliquo populari conſeſſu contendunt, quanto uos acrius niti uiribus ingenii decet, quibus in maximo propè orbis terrarum theatro poſitis perpetua, æternaq; laus eſt conſtituta? nam ut corpus mortale, atq; caducum eſt, animus immortalis, atque æternus, ſic etiam ea, quæ corporis robore pariuntur, fragilia, quæ uero animi uiribus, perennia, & ſempiterna putanda ſunt. quæ eò etiam præſtantiora, atque maiora exiſtunt, quò omnia ſunt in ueſtra uirtute, ac diligentia ſita, cum cætera plerunque fortunæ fallacis arbitrio gubernentur. Vrgete igitur hanc tam præſtantem occaſionem Iuuenes, atque repudiatis malis ſuaſoribus in hæc ſtudia incumbite, quibus nulla aut ad uſum uberiora, aut ad delectationem ſuauiora, aut ad laudem illuſtriora reperiuntur. Habetis ætatem opportuniſsimam ad diſcendum, ſcriptores ornatiſsimos ad imitandum, interpretem uero cum ante alias, tum hoc maximè tempore ad ueſtras utilitates incenſum, & inflammatum. alios fortaſſe populos contemnere eloquentiam decet. uos ad tantam gloriam, & amplitudinem imperii, atque Reip. natos huic comparandæ profectò indormire non decet.

Venetijs habita M D L I I I I.

CARO-

CAROLI SIGONII PRO ELOQVENTIA

ORATIO QVARTA.



SI quis eſt, qui miretur Auditores, cur aliarum omnium artium plures hoc tēpore, quàm literarum in ſtudio elaborent, is tum denique meo iudicio mirari deſierit, cum ueram huiuſce facti cauſam mente, ac cogitatione comprehenderit. Mihi quidem in hæc acrius intuenti cum multæ aliæ probabiles huiuſce rei rationes, tum hæc una in primis poſſe reddi uidetur, quod reliquæ artes uel propter uſum, uel propter oblectationem magno nunc apud homines in precio ſint, literarum ſtudia uel rerum obſcuritate, uel diſcendi labore propè ab omnibus deſerta iamdiu obſoleſcant. quanquam non omnium literarum eadem uidetur eſſe conditio. ut enim earum quodque ſtudium maximè uendibile eſt, ita uehementiſsime à nobis hoc tempore celebratur. age enim, legum, ac iuris cognitio ſummas afferre opes iuriſperito in ciuitate exiſtimatur: morborum curandorum ratio magna item habere ad tuendam uitam adiumenta credi-

tur. ergo omnino non improbantur, at uero philosophiam, & eloquentiam, ideſt bene de omni propoſita re ſentiendi, dicendiq́ue rationem pauci admodum amplectuntur. Sed de philoſophia alio loco. nunc, quod ad nos attinet, de eloquentia diſputemus. quæ quidem in hac ciuitate eò indignius oppugnatur, quò aliunde pulſa ab hac Rep. humanius excepta, ac iam per multos annos liberalius culta eſt. ut uerendum magnopere uideatur, ſi quod alii alia ratione moliuntur, effecerint, ne ex nobiliſsimo hoc libertatis, & gloriæ domicilio, in quo iampridem honeſtiſsime commoratur, exacta, uix regionem ullam inueniat, in qua ipſa libera conquieſcat. Quamobrem præſtantiam hominis alii merito hoc loco uerbis extollant, de uirtute alii, atque de optima Rep. diſputent, ego uero, cui in hac ciuitate patrocinium eloquentiæ publicè commendatum eſt, eloquentiæ ſtudia (ut ſoleo) publicè hoc loco defendam. à quo autem defendam? non ab alienorum quorundam ab his ſtudijs hominum impetu, quod priore anno ſuſcepi, ſed ab eorum, qui dicendi in primis grauitatem, & copiam admirantur. Quo fit, ut hæc quam illa, quemadmodum iuſtior, ſic acrior defenſio futura ſit. ſiquidem tum à barbaris apertiſsimis hoſtibus, nunc à diſertiſsimis inimicis, & huius potiſsimum gloriæ cupidis, ideſt à ſuis clam præclara hæc dicendi ratio oppugnatur.

tur. Est enim non leue genus quoddam hominum, qui eloquentiæ studio tenentur illi quidem, uerum eam non eruditorum hominum arte contineri, sed in quodam ingenii genere uersari statuunt atque naturam ipsam, qua non repugnante magna se atque præclara omnia assequuturos esse in dicendo confidunt, ita amplexantur, ut locum propè nullum in hac facultate doctrinæ relinquant. unde autem, aut quibus potissimum rationibus, ut ita sentiant, adducuntur? primum superuacaneum laborem suscipi censent, si cum sine studio ad summam peruenire eloquentiæ gloriam possint, frustra doctrinæ ipsius adiumenta, atque præsidia quærant. deinde cum multo faciliorem esse naturæ uiam opinentur, artis obscuritatem, ac præceptorum uarietatem, & multitudinem reformidant. postremò mouentur etiam nonnullorum exemplo, qui quanquam nec præcepta ulla didicerunt, nec ea scire curarunt, non minimam tamen in dicendo laudem adepti sunt. Quæ omnia quam leuia, atque inania sint Aud. decreui uobis hodierno die, quo frequentes, ut soletis, in hunc locum ad intermissa hæc literarum studia reuocanda conuenistis, ostendere. nimirum ut in hoc genere non solum quid sequamini, sed etiam quid declinetis, me potissimum auctore, quòd ita uoluistis, habeatis. Ego enim sic statuo, atque hoc quidem maximis etiam, ac

ſapientiſsimis uiris auctoribus cõfirmo, neminem non modo ſine dicendi doctrina, ſed ne ſine omni quidem ſapientia excellere laude ulla eloquentiæ poſſe. Illud autem ſatis mirari non poſſum: tam rudi, atque hebeti quenquam ingenio reperiri, qui cum totum hoc genus animo complectatur, artem aliquo modo à natura ſeiungat, atque ſola uel natura, uel ratione duce ſe proficere quicquam ad nominis celebritatem poſſe in hoc ſtudii genere putet; neque idem intelligat, ſe dum naturam exornat, artem ipſam, quæ à natura tota profecta eſt, exornare. Etenim quid eſt aliud hæc ſiue ars, ſiue ſtudium, ſiue exercitatio dicendi, quàm collectio quædam, & coarceruatio rerum earum, quas oratores naturam intuentes in dicendo ſuſcipiunt? aut qui demum alij eximiam hanc uim eloquentiæ pepererunt, quam cum ab initio alii temere, alii conſuetudine dicerent, qui quid eſſet, quare hi aptius, quàm illi dicerent, obſeruarunt? ſiquidem hæc antiquiſsima præceptorum omnium ratio fuit, non ut ea ſequuti homines eloquentiæ laudem aſſequuti ſint, ſed quæ ſua ſponte oratores facerent, ea quidem ut iudicio delegerint, oratione deſcripſerint, generibus illuſtrarint, partibus diſtribuerint. Ita non eloquentia ex artificio, ſed artificium ex eloquentia fluxit, atque initium quidem dicendi natura, principium artis naturæ obſeruatio introduxit. Hoc tam præ-

claro

claro fundamento iacto, in eodem (ut dixi) regum genere artem uersari, atque naturam, nunc quæ deinceps innumerabilia consequantur, quibus mirabiliter augeri, atque ornari ars ipsa possit, attendite. Hoc enim dico, non eundem solum artis effectum esse, atque naturæ, sed multo quoque nobiliorem, & præstantiorem esse, quàm naturæ. quamobrem? quia natura ipsa per se rudis, & imperfecta est, nisi expoliatur, ac perficiatur ab arte. neque enim nos tales ipsa genuit, ut eam solam spectantes cursum uitæ conficere sine ratione, atque doctrina possemus. paruulos enim tantum in nobis ipsa scientiæ igniculos excitauit, atque exiguas quasdam rerum notitias informauit. Itaque ars adhibenda fuit, ut ad ea, quæ uix inchoata acceperamus, consequentia exquireret, quoad esset id, quod cupiebamus, effectum. Etenim (ut ad singula ueniamus) quid in paranda domo aut rudius fingi natura potuit, aut arte ipsa solertius? illa enim usum tantum, hæc etiam dignitatem quæsiuit, illa tectum solum, hæc atria quoq; & uestibula fabricauit, illa denique ut solis, & imbris iniurias arceremus, hæc ut ibi etiam aliqua cum honestate commoraremur, ostendit. Referte nunc animum ad militarem, & oratoriam laudem. profecto reperietis, ut nos naturam sequuti omnem uim quacunque ope possumus à corpore, à capite, à uita nostra propulsamus, diu-

turna autem obſeruatione diligentem quandam rationem armorum, telorum, copiarum, atque inſidiarum comparauimus, ſic quanquam ita facti à natura ſumus, ut & blandiri iis, apud quos dicimus, & rem geſtam narrare, & noſtra confirmare, contraria refutare, & ad extremum deprecari, & conqueri ſponte ualeamus, tamen nos hæc multo acutius, ornatius, ac diligentius quadam accedente doctrina eſſe facturos. Adde, quòd tardius opus ſuum natura prodit, ſubſidiis autem rationis inſtructa maturius. quid enim? non ne ualetudinem per ſe quiſq; etiam ſine medicamentis uel tueri, uel recuperare poteſt? cur autem adhibentur? nempe ut id fiat celerius. Terra item uario leguminum genere fœta fruges, ſua ſponte fundit. at quanto citius, ſi aliqua colendi quaſi diſciplina acceſſerit? Quod ſi in iis, quæ in noſtra poteſtate non ſunt, naturam ipſam per ſe forte lentam induſtria incitamus, atque acuimus, profecto multo facilius id faciemus in iis, quæ noſtro prorſus ingenio comparantur. Quid quòd multa arte duce adepti bona ſumus, quibus omnino nobis à natura fuerat interdictum? Etenim maris, atque nauigationis uſum natura immenſo fretorum interuallo nobis intercluſerat, ars aperuit. immanium beſtiarum commoda ſuſtulerat, ars reſtituit, aliarum occultarat, ars indicauit. Siquidem & naues, & nauigandi rationem repperit, & equos, boueſ-

bouesque mansuefecit, atque ad usum hominum transtulit, & oues, quarum uillis confectis, atque consertis uestimur, quemadmodum alerentu r,ut ex iis fructus cultu, atque curatione nostra perciperemus, edocuit. Ergo,ut apparet,ars necessaria est ita, ut ne admirabilia quidem ipsa naturæ bona nobis suppetere sine quadam ratione, atque industria possint. Hoc autem uel maxime hinc intelligi in dicendi studio potest. quis enim sine philosophia, sine dialectica, sine legum, morum, iuris scientia hanc laudem satis callide tueri,atque acute poterit? at hæc non ingenio magis, quàm industria, nec natura potius, quàm doctrina percepimus. Quid quod uitiosam, & mancam sæpe naturam ars necessariis rebus adiiciendis, redundantibus amputandis emendat? ut enim segetes fœcundæ, & uberes natura non solum fruges, uerum etiam herbas edunt infestissimas frugibus,sic feracissima ingenia multa parere, atque inuenire ad dicendum aut leuia, aut parum utilia, & apta possunt, quorum arte magistra diligens ab oratore delectus habebitur. neque uero si quis obtuso fortè, ac prauo erit ingenio, id ars ipsa non acuet aliquo modo, & corriget, si arido, atque ieiuno non alet, atque augebit. Indicat nobilissimi huius artis auctoris Isocratis peruagata illa sen tentia. qui cum Ephorum frenis, Theopompum calcaribus egere dixit, quid aliud, quam in illo

præcipitem concitationem, in hoc lentam tarditatem corrigendam, ac parum rectum eorum ingenium doctrinæ cuiusdam quasi regula dirigendum esse intelligi uoluit? Cum ergo ratio eundem finem, quem natura intueatur, eundemque sæpe præstantius etiam, quàm natura attingat, cumque multa bona, quibus nos natura quodammodo spoliarat, ipsa suppeditet, atque omnino naturam adiuuet, & emendet, profecto apparet, quantum in homines detrimenti inferant, qui tam multa commoda despiciunt, irrident, reprehendunt. Etenim quid est aliud, cur nobis hoc tempore, idest tam serò natos esse lætandum sit, nisi, ut multa ab æqualibus nostris prudenter, & acute in omni doctrinæ genere excogitata cognosceremus, quibus, qui superiore memoria uixerunt, indiguerunt? quorum ea uis est, is usus, ut iis demum cognitis uix carere uita hominum posse uideatur. an uero cæteris in rebus egregia ueterum hominum instituta, & præcepta retinebimus, in hac una tam uaria, & tam multiplici dicendi facultate repudiabimus? cur ergo Aristoteles, cur Cicero, cur alij summi uiri tam multa dicendi præcepta literis, & memoriæ consignarunt, præsertim cum habitus ipse naturæ per se satis ad dicendum ualeret? an ut onus nobis minus necessarium imponerent? non profecto. sed ut excellentes ingenio uiros subleuarent, hebetes

acuerent,

acuerent, inertes excitarent, postremo ut omnes homines unde ueram, & solidam gloriam quærerent, haberent, non enim omnes homines eodem præditi ingenio eadem præstare natura ipsa duce possunt, quæ arte possunt. neque enim ingenium omnium est idem, at ratio omnibus est eadem, quæ doceat, quæ instruat, quæ corrigat, quæ in uiam deducat: quamobrem omnes quidam artis, pauci uero solis naturæ instructi copijs ad summam aspirare laudem poterunt. Ego porrò ita censeo, aut hoc totum orationis illustrandæ, ac cumulandæ eloquentiæ studium ab omnibus repudiandum esse, aut prorsus ab omnibus amplexandum. cur? ne si qui nulla ad dicendum parati doctrina ueniant, ab ijs, qui parati sint, si uel in senatu, uel in foro de Rep. uel de re clientis inter se forte contenderint, inertia sua de nobilissimæ gradu uictoriæ depellantur. quamobrem? quia nemo ferè non in se habet naturalia quædam ingenii semina, at artificium, non nisi qui diuturno studio quæsiuerunt, adepti sunt. Quo fit, ut qui artem assumpserint, naturæ bono ne careant, qui ingenium afferant, doctrinam, dum eam contempserint, afferre nullam posint. Sed hoc fortasse leue. quid illud? quàm contemnendum est? neque enim dubium esse potest, quin si ars una corruet, reliquæ eodem concussæ motu subito concidant. sunt enim artes omnes præser-

tim liberales adeo arcto inter se uinculo astrictæ, ut quemadmodum altera uix sine alterius adminiculo constare, ita ne tolli quidem sine alterius interitu posſit. an uero extingui oratoria laus potest, nisi unà gubernandi, & disserendi ratio obscuretur, ac propè obruatur? quarum unius hæc quasi propago esse, alteri quasi ex altera parte respondere existimatur? aut omnino oratoris quisquam studium delere, poetæ relinquere, aut has omnes artes remouere, reliquas constituere poterit? quibus sublatis profecto incredibiles ingeniorum acies obtundantur necesse est. Etenim ubi industria, qua artes continentur, atque augentur, obtorpescit, ne ingenium quidem, quod ab ea acuitur satis ualere potest. cuius si lumen extinguatur, uidete, quem tandem in locum omne hominum genus peruenturum putetis. siquidem humana uita ferro similis est. ut enim ferrum si exerceas, conteritur, si non exerceas, tamen rubigine pereditur, sic homines exercendo conteruntur, si non exerceantur, inertia, atque torpedine plus detrimenti accipiunt, quàm exercitatione. ut autem socordia naturæ uires infirmat, sic socordiam tollit industria, quæ ipsa diuturna consuetudine confirmatur. Est etiam illud diligentisſime prouidendum, ne quid ab hominibus committatur eiusmodi, quo humana natura peccare posſit. nam si paululum lapsa fuerit, ipsa fa-

cile

cile pro ſua infirmitate præcipitabit. Hoc autem aptiſsime conſequemur, ſi noſtro quiſque ingenio non habenas effuderimus, ſed frenum iniecerimus, nec ſuis ipſum fretum uiribus inani efferri inſolentia permiſerimus, uerum honeſtiſsimis induſtriæ carceribus ueterum ſummorum uirorum exemplo continuerimus. Quos quidem cum multis aliis de rebus ſumme laudandos eſſe cenſeo, tum quod cum de ſe forte arrogantius prædicarent, ingenio nihil, induſtriæ plurimum tribuebant, illud extenuabant, hanc augebant, illud diſſimulabant, hanc præſeferebant. Quā multa enim naturæ incommoda Demoſthenes ſuperaſſe ſtudio traditur linguæ, uocis, ſpiritus, motus? quam multa Cicero? quam multa alii? quæ præcepta collegiſſe dicuntur? num quia ingenio nullo eſſent? non certe. eo enim excelluerunt. num quia ſolis naturæ opibus ſe admirabiles in dicendo futuros eſſe deſperarent? ne hoc quidem. quòd naturæ habitum propè diuinum ad dicendum attulerunt. cur tandem? quia quantum tardum ac pingue ingenium excitari, atq; excoli præceptis, atque doctrina poſſet, intellexerunt. & quia tam lautam, & tam magnificam oratoris ſupellectilem multo maturius, ac facilius ſe paraturos eſſe ratione, & uia, quam ingenio, & natura crediderunt. Etenim quis eſt uel acerrimo ad dicendum ingenio præditus, qui planè ſine lumine aliquo precepto-

rum rationem posset causæ cognoscendæ uidere, partes eius, ac status omnes animo comprehendere, argumentandi uim uariam, atque reconditum intelligere, præterea initio captandas eorum esse, qui audiunt, uoluntates, deinde rem exponendam, postea controuersiam constituendam, tum id, quod intendimus, confirmandum, quæ contra dicuntur refellenda, extrema autem oratione quæ pro nobis sunt augenda, quæ pro aduersario abijcienda? Quæ omnia etsi pariter ab indoctis, & rudibus temere, & sine ulla ratione fortasse fiunt, aptius tamen certe, & callidius à peritis. argumento sunt ea, quæ de actione, & memoria tradita sunt, quæ ipsa etsi maxime propria naturæ sunt, in his tamen excolendis ars, & moderatio quædam etiam adhibetur. nam lingua, uox, latera, uires, animus denique ad memoriam firmus, quæ nobis à natura donantur, præceptis ita & studio conformantur, ut æque multa de his imbuendis, & fingendis, atque de rebus inueniendis, collocandis, & ornandis ueteres dicendi auctores sibi præcipienda esse statuerint. Quæ cum ita sint, sane restat, ut, quod secundo loco positum erat, de difficultate dicamus. Illud enim crebrioribus quam uellem uocibus audio celebrari, difficile esse oratorem tam multis, ac tam uarijs, quæ didicerit, occupatum præceptis facile, atque expedite, quod sentiat, explicare, atque tam multas in

partes

partes animum, mentemque distrahere. præser- tim uero cum oratio conformanda sit non solum electione, sed etiam constructione uerborum, cum omnis ratio, unde ad probandum exprimi aliquid posit, aperienda, omnis uis dicendi in eorum, qui audiunt mentibus, aut incitandis, aut reflecten dis exprimenda, omnia deniq; hæc ut res, ut tem- pus, ut locus postulet dispensanda, atque tractan- da sint. Ego uero hoc non difficile solum esse, sed ne omnino quidem fieri posse puto, si quis tum plane oratorie loqui uelit, cum præceptis ipsis oratoriis est instruendus, aut si quis tum denique cum dicit, præcepta artis mente agitet. Nam si- cut in legendo si quis literas, uocesq; singulas se- cum perpendat, cum legit, is ne syllabam quidem scite pronunciare posit, sin autem ante in singu- lis literis cognoscendis elaborarit, deinde con- iungendis literis syllabas compararit, primo qui- dem tardius leget, deinde consuetudine paulatim expeditam quandam, ac profluentem legendi ce- leritatem assumet, sic in hoc studio, si quis eodem tempore quo præcepta perdiscit, se præclare, ac scienter esse dicturum existimet, uehementer er- rat. sin autem ea, quæ multo ante studio, atque doctrina perceperit, diuturno post usu, atq; exer- citatione tractarit, eam facultatem profecto conse quetur, ut quacunq; de re facile dicere nulla pro- pè artis habita ratione, sed non sine summo ta-

men artificio poſsit. ſi autem grammaticum non miramur, quòd facile recte loquatur, nec genera, & caſus in dicendo intueatur, quòd exercitatione effecit, ut facile non cogruenti ſolum, ſed etiam ornata locutione utatur; nec cytharædum, quòd cum manum mouet, ad numeros proportionum, & fidium animum non intendat, quia ex habitu iam longa tractatione corroborato, omnes digitos ita profert, ut nunquam cum uelit neten pulſare, hypaten pulſet, nunc quid mirari oratores oportet, ubi diu, multumque uerſati in dicendi ſtudio fuerint, apte, & diſerte non difficile dicere poſſe? cur igitur homines prauam hanc opinionem mentibus imbiberunt? quia pauci ab ineunte adoleſcentia dicendi copiæ ſtudent. ubi uero iam ætate corroborata fuerint, & ad honores petendos, aut ad cauſas agendas animum applicuerint, tum cum intelligant, quantum ad gratiam, quantum ad opes, quantum ad gloriam eloquentia ualeat, ad hæc ſtudia uel inuiti ſe conferunt. & eodem die geſtum diſcere, atq; in ſcenam prodire uolunt. ſin autem magiſtrum dicendi forte quempiam audiant, tum ab eo, quæ ne multis quidam annis penitus cognoſci poſſunt, uno ſtatim die haurire omnia cupiunt. Quod ipſum ubi minus ex ſententia ceſsit, tum tota dicendi arte in perpetuum deplorata ſuo cuique ingenio laborandum, ſuis nitendum uiribus eſſe, forum non

ludum

ludum frequentari oportere contendunt. ſummo labore eloquentia paritur? merito. ut enim quodq́ue præſtantiſsimum, ita maximis uigilijs comparatur. ne longius abeam, quid eſt uirtute, & gloria præſtabiliu s? atqui uirtutem per labores iter facere ſummi quondam poetæ fictis fabulis prodiderunt, ijdemq́ue etiam laborem gloriæ parentem appellarunt. neque uero imperite alij quidam, qui bona omnia hominibus à dijs immortalibus nullo alio niſi laborum noſtrorum precio uendi affirmarunt. nos tamen his contemptis præceptis difficultatis patrocinia prætexímus ſegnitie. neque enim ſapientiam ipſam per ſe, nec quia res honeſta, atque omnium pulcherrima ſit, ſed ad uilem uſum, & ſordidum quæſtum expetimus. contra ueteres omni laude cumulatiſsimi. Demoſthenem enim tanto ſtudio doctrinæ flagraſſe ferunt, ut etiam doleret, ſiquando opificum antelucana forte uictus eſſet induſtria. ſcilicet ægre ferebat uir ille, ſe, qui opus immortale tractaret, ſomnum capere, fabris ipſis ad rem uiliſsimam excitatis. Plato etiam, qui uir dij immortales? ſomnum nimium, & animis, & corporibus ipſis obeſſe, uigiliam ei, qui & uitæ, & ſapientiæ cupidus eſſet, aptiſsimam eſſe cenſebat. atque eundem etiam Platonem accepimus tanta induſtria in diſcendo fuiſſe, ut diſciplinis, quas erudi-tiſsimæ Athenæ præſtare poterant, non conten-

tus, ad Pythagoram magistrum tum in Italia ingenij, doctrinæ, sapientiæ gloria florentissimum nauigarit, ac Aegyptiorum sacerdotes adierit, & eorum arcana perdidicerit. Pythagoras autem ipse non Aegyptiorum solum, sed etiam Persarum regionem perlustrarat, & Cretam, ac Lacedæmona, ac sicubi quid esset, quod disci posset, penetrarat. Quos uiros omnes potius esse censeo, quàm eos, qui nunc ista ipsa proferunt, audiendos, neq; laborem ullum in tam amplis præsertim præmiis, quæ eloquenti uiro in libera ciuitate proposita sunt, recusandum, uerum tanto acrius, ac uehementius optimo cuique adolescenti ad tantæ spem gloriæ esse suscipiendum. Neque uero me paucorum quorundam, quos isti sine studio, ac siue doctrina admirabiles oratores extitisse commemorant, exempla mouent. Ego enim sic existimo Aud. aut eos ipsos, si quid modo in dicendo potuerint, ne artis quidem penitus expertes fuisse, uerum eam ut nimis fortasse in hac ciuitate suspectam callide occultasse. (fuit enim hæc quondam magnorum etiam oratorum ratio, ut eo probabiliorem fore orationem putarent suam, quo minora artis adiumenta quæsisse existimarentur,) aut certe si ad diuinum eorum ingenium doctrinæ conformatio aliqua, & præceptorum accessisset, multo ipsos fuisse admirabiliores, & præstantiores futuros. Quanquam ne

si unus

ſi unus quidem, aut alter ingenio eo fuit, ut ſine aliquo ſtudio, naturæ ipſius habitu propè diuino per ſe ipſi eloquentes extiterint, propterea ueſtigiis illorum potius inſiſtendum eſſe cenſeo, quàm eorum, qui innumerabiles ſubſidiis artis fulti incredibili dicendi gloria excelluerunt. Quamobrem hoc quidem conſilii omnibus, qui eloquentiæ laude ducuntur, adoleſcentibus dederim, quorum incredibilem propè numerum in hac glorioſiſsima ciuitate eſſe intelligo, ne ſuo ingenio plus nimio freti artem, quæ naturam (ut dixi) partim imitando, partim adiuuando, partim corrigendo, partim grauiores artes aſſumendo locupletat, aſpernentur, ac reſpuant. quæ cum in ueterum ſummorum oratorum imitatione, tum in præſtantium rhetorum aſsidua lectione uerſatur, neque difficultate, quæ huic ſtudio propoſita eſſe dicatur, ulla deterreantur.

Hæc mea hoc de toto genere ſententia eſt Aud. quam hodierno die, ut uos ad hanc laudem ſtudioſe perſequendam pro meo officio cohortarer, tanquam perpetuæ meæ erga uos uoluntatis indicem, teſtemq; expoſui quàm planiſsime, & quam breuiſsime potui. Equidem fateor me exigui huius laboris mei fructum maximum percepiſſe, quod me hæc ſtudia iam per annos quatuor acerrimè defendentem diligenter audiſtis. Etenim primum eloquentiæ uim, atque uſum uerisſimis,

atque ornatiſsimis laudibus extuli . deinde eos, qui ingenii , & rerum deſperatione debilitati ad laudem ueterum aſpirare cum in omni , tum in hoc maxime ſtudio ſe poſse diffiderent , confir maui, atque ad ſpem ſummæ gloriæ incitaui. tum qui rerum ſtudio delectati barbariem orationis affectarent , puritatem dicendi uituperarent , fregi, atq; abieci . nunc autem demum inteſtinas etiam noſtrorum inſidias pateteci,atque occultam quaſi quandam contra eloquentiam coniurationem indicaui . Hoc idem , dum licuerit , in perpetuum faciam . neque reprehenſionem ullam uerebor, dum in his ſtudiis non tam interpretatione mea illuſtrandis, quàm ab iniquorum obtrectatione defendendis elaborabo . me enim cum ueritatis, tum ueſtræ etiam gloriæ ſtudium incitat , quos omnes cum aliis laudis inſignibus , tum maxime eloquentiæ ornatos eſse ualde cupio . Magnum enim ſemper fuit , atque erit omni liberæ ciuitati eloquentia decus . maximum autem huic Reip. quòd in hac ſola propè apud homines his temporibus ueræ,& germanæ libertatis ueſtigia impreſſa eſse cernantur . Eſt autem æquum , qui Romanæ in Italia libertatis honeſtisſimam hæreditatem creuerunt , eoſdem etiam eius comitis,& ſociæ eloquentiæ creuiſse , atque utriuſque rei patrocinium pari ſtudio , ac diligentia cuſtodire . libertatis autem,& eloquentiæ ſummus fructus eſt gloria .

ria. quam quidem uos aut nullo modo, aut certe perpetuo ſtudio, atque labore ueſtro magnam in hac Rep. conſequemini. Quod utinam aliquando pro ſingulari mea erga uos, atque iſtam ciuitatem caritate aut me hanc ſcholam obtinente, aut certe uiuente contingat. Acta Venetiis M D L V.

FINIS.

FASCICULUS LXXVI.

SAMUELIS STRYKI

J. U. D.

COM. PALAT. CÆS. SERENISS. ET POTENTISS. ELE

BRANDENB. CONSILIARII, FACULTAT. JURID. ORDINARII

ET DECRET. P.

DISSERTATIONUM JURIDICARU FRANCOFURTENSIUM

DE

SELECTIS UTRIUSQUE JURIS MATERIIS

VOLUMEN XV.